

Filozofická fakulta univerzity Karlovy v Praze

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Bc. Petra Horáková

Problémy náhradní rodinné péče v České republice

Problems of substitute family care in the Czech Republic

Děkuji paní PhDr. Michaele Vítečkové, Ph.D. za velmi laskavý přístup při vedení diplomové práce a za trpělivost a odborné rady při konzultacích.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů a dalších odborných zdrojů.

V Dobšicích dne 13.12.2010

ANOTACE

Tato diplomová práce se v teoretické části zabývá popisem náhradní rodinné péče a jejích forem. Na začátku je zdůrazněna důležitost rodinné péče pro vývoj dítěte. Dále je popsána legislativa týkající se náhradní rodinné péče a také podmínky nutné pro její zprostředkování. V teoretické části je též popsána historie náhradní rodinné péče u nás i ve vybraných státech a dále některé slabé stránky daného systému.

Druhou částí práce je empirický výzkum mezi několika vybranými sociálními pracovníky pracujícími v oboru náhradní rodinné péče. Cílem tohoto výzkumu je zjištění názoru respondentů na jejich vzdělávání a potřebné osobnostní předpoklady pro dobré vykonávání jejich profese.

ANNOTATION

Theoretical part of this thesis deals with description of substitutional family care and its types. Importance of family care for child's development is emphasized at the beginning of the thesis. Further legislation of the substitutional family care and also terms of its mediation are described. The theoretical part deals with history of the substitutional family care in our country and also in other countries. Then some weaknesses of the substitutional family care and its system are mentioned.

Second part of the thesis contains research with several chosen caseworkers who work in branch of the substitutional family care. Detection of respondents' opinions about education and personality predispositions for good practise of profession is the aim of the research.

OBSAH

1. ÚVOD.....	7
2. RODINNÁ PÉČE A DŮLEŽITOST RODINY V ŽIVOTĚ DÍTĚTE.....	8
2.1. ZÁKLADNÍ PSYCHICKÉ POTŘEBY DĚTÍ.....	8
2.2. TEORIE PŘIPOUTÁNÍ (TEORIE ATTACHEMENTU).....	9
3. LEGISLATIVA PRO NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI.....	10
3.1. ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSVOJENÍ A PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	11
3.2. PODMÍNKY PRO ZPROSTŘEDKOVÁNÍ OSVOJENÍ NEBO PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	12
3.3. PORADNÍ SBORY PRO ZPROSTŘEDKOVÁNÍ NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE.....	15
3.4. FINANČNÍ POMOC ZE STRANY STÁTU.....	16
3.4.1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte.....	16
3.4.2. Odměna pěstouna.....	16
3.4.3. Příspěvek při převzetí dítěte.....	17
3.4.4. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla.....	17
4. SPECIFICKÉ FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICCE.....	18
4.1. DĚTI POTŘEBUJÍ RODIČE.....	18
4.2. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE.....	18
4.2.1. Osvojení.....	19
4.2.2. Pěstounská péče.....	24
4.2.3. Odlišnost pěstounské péče od osvojení.....	24
4.2.4. SOS dětské vesničky.....	25
4.2.5. Poručenství.....	26
4.2.6. Opatrovnictví.....	27
4.2.7. Hostitelská péče.....	27
4.2.8. Babyboxy – naděje pro nechtěné děti.....	28
4.2.9. Klokánek – rodinná alternativa ústavní péče.....	29
4.2.10. Desatero pro náhradní rodiče.....	35
4.2.11. Náhradní rodinná péče – statistiky.....	38
4.3. NÁHRADNÍ ÚSTAVNÍ PÉČE.....	39
4.3.1. Mapování počtu a vlastností dětí mladších tří let v ohrožení napříč Evropou.....	40
4.4. ADOPCE NA DÁLKU.....	44
5. SLABÉ STRÁNKY NÁHRADNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICCE A NÁVRH NA ZLEPŠENÍ DOSAVADNÍHO STAVU.....	46
6. HISTORIE NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICCE.....	48
7. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE V ZAHRANIČÍ.....	51
7.1. VELKÁ BRITÁNIE.....	51
7.2. DÁNSKO.....	52
7.3. RAKOUSKO.....	53
7.4. FRANCIE.....	54
7.5. SLOVENSKO.....	54
8. VÝZKUMNÁ ČÁST.....	57
8.1. ÚVOD.....	57
8.2. CÍL VÝZKUMU A VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	57
8.3. METODA SBĚRU DAT.....	57
8.4. ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ VÝZKUMU.....	58
8.5. VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	59
8.6. DATA ZÍSKANÁ POMOCÍ ROZHOVORŮ.....	60
8.7. VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH INTERPRETACE.....	60
8.7.1. Vzdělávání sociální pracovníků v rámci zaměstnání.....	61
8.7.2. Krajská setkávání jako forma setkávání v oboru.....	62
8.7.3. Podmínky a předpoklady pro dobré vykonávání profese pracovníka v oboru náhradní rodinné péče.....	63

8.7.4. Zkušenosti s výchovou vlastních dětí jako přínos k práci.....	65
8.8. VÝSLEDKY VÝZKUMU A JEJICH ZHODNOCENÍ.....	65
9. ZÁVĚR	67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
PŘÍLOHY.....	73

1. ÚVOD

Práce se zabývá systémem náhradní rodinné péče a je rozdělená na dvě části – teoretickou a praktickou. Obsahem první části je obecný vstup do problematiky náhradní rodinné péče, popis jednotlivých forem náhradní rodinné péče a jejich možností. Teoretická část práce také zahrnuje pohled na pomoc ze strany státu rodinám zařazeným do systému náhradní rodinné péče. V této části diplomové práce jsou také zmíněny některé prvky tohoto systému způsobující jeho nedokonalost a dále některé části zákona o vzdělávání sociálních pracovníků.

Druhá část práce se zaměřuje zejména na praktický výzkum mezi sociálními pracovníky zabývající se náhradní rodinnou péčí. Cílem bylo nahlédnout do práce sociálních pracovníků a zjistit jejich názor na povinné vzdělávání a na osobnostní předpoklady nutné pro dobré vykonávání jejich práce. Data tohoto výzkumu byla sbírána formou rozhovorů s vybranými respondenty a vyhodnocována pomocí tzv. zakotvené teorie.

2. RODINNÁ PÉČE A DŮLEŽITOST RODINY V ŽIVOTĚ DÍTĚTE

„Děti vyrůstajících v neúplných rodinách stále přibývá (ve zdrcující většině je v nich jediným pečovatelem matka), přibývá dětí vyrůstajících s nevlastními rodiči a zvyšuje se i počet tzv. sociálních sirotků, tedy dětí, které sice mají biologické rodiče, ale ti nejsou schopni nebo ochotni o dítě pečovat. Křehkost rodiny musejí soudobé státy kompenzovat ochranou dítěte v případě vážných rozepří mezi partnery, resp. v době jejich rozchodu, a budovat systémy náhradní rodinné péče.“ (Matoušek, 2003, s. 182)

Výchova dítěte během prvních let života je jen stěží možná mimo rodinu. Díky rodině je dítě schopné uvědomit si pocity jistoty, osvojit si důležité dovednosti a návyky. Pokud rodina toto nemůže dítěti poskytnout, přichází na řadu náhradní rodinná péče. Za jednu z nejlepších jsou považovány adoptivní rodiny a pěstounské rodiny. (Matoušek, 2003)

2.1. Základní psychické potřeby dětí

Psychické potřeby jsou jedním z nejvýznamnějších činitelů v rozvoji dítěte. Pět takových základních potřeb definoval Langmaier a Matějček v roce 1974: (Matějček, Dytrych, 1999)

1. Potřeba náležitého přívodu podnětů (stimulace) – v náležitém množství, kvalitě a proměnlivosti. Pokud je centrální nervový systém dítěte neustále a správným způsobem podněcován dosahuje organismus odpovídající aktivity.
2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, tj. tedy potřeba smysluplného světa.

Díky řádu a smyslu v podnětech se z podnětů, které by se mohly jevit jako chaotické a zmatené stávají poznatky, strategie a zkušenosti. Jsou to podmínky pro učení.

3. Potřeba životní jistoty, jež se uskutečňuje především v základních citových a sociálních vztazích. V případě uspokojování této potřeby vzniká v dítěti postupně vnitřní jednotná osobnost. Toto uspokojení potřeby je důležité

v překonávání životních nejistot. Pokud je dítě v pěstounské nebo adoptivní péči je tato potřeba velice důležitá.

4. Potřeba pozitivní identity, tj. vědomí vlastního „já“ a vlastní společenské hodnoty. Náležité uspokojení této potřeby je podmínkou pro zdravé sebevědomí dítěte a pro osvojení společenských rolí.
5. Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy. Tato jistota udržuje člověka v životní aktivitě. Dítě samo nám nemůže říci, zda jsou všechny jeho klíčové potřeby uspokojovány. Je na rodičích, aby se naučili dobře rozpoznávat projevy dětí a zhodnotili, zda nejsou nějaké důležité potřeby zanedbávány.

2.2. Teorie připoutání (Teorie attachmentu)

Tato teorie vznikla na základě výzkumu dvou autorů. Jedním je John Bowlby a druhým je Mary D. S. Ainsworthová. Důležité je podle těchto autorů prožívat silný citový vztah už u dětí velmi raného věku. Právě děti žijící v dětských domovech citové připoutání neznají. Žijí v takzvaném bezvztahovém prostředí. Teorie attachmentu vychází z teorie psychické deprivace od Matějčka. Tato teorie říká, že pokud dítě neprožije silný citový vztah do věku tří let, nese si následky po celý život. (<http://dnbsp.wordpress.com/2009/04/28/je-silny-citovy-vztah-pro-dite-dulezity/> staženo 24.10.2010)

Psychickou deprivaci definuje Matějček jako psychický stav vzniklý nedostatečným uspokojením základních psychických potřeb člověka. Následky deprivace může být špatné navazování partnerských a erotických vztahů. U dětí, které takovou deprivací trpí, může být právě navazování vztahů a rodičovských postojů mnohem obtížnější. Podle dlouhodobých studií dětí, které vyrostli bez mateřské péče v ústavních zařízeních, je psychická deprivace velmi pravděpodobná. Tyto průzkumy ukazují, že šťastná manželství těchto respondentů nejsou pravidlem. Ale jsou i světlé výjimky.

3. LEGISLATIVA PRO NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI

Náhradní rodinná péče je legislativně upravena:

- zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů,
- zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Další z významných zákonů upravujících situace rodin s dětmi přijatými do náhradní rodinné péče jsou:

- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 187/1006 Sb., o nemocenském pojištění,
- zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavicích na děti z nemocenského pojištění, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení,

- zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů,
- zákoník práce č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

3.1. Zprostředkování osvojení a pěstounské péče

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče uskutečňují orgány sociálně-právní ochrany a soudy. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje postup žadatelů při žádostech o osvojení dítěte nebo o svěřeni dítěte do pěstounské péče a postup orgánů sociálně-právní ochrany při vyhledávání vhodných osvojitelů nebo pěstounů.

Tímto začíná celý proces zajišťování náhradní rodinné péče pro dítě, který zajišťuje pro obě strany potřebnou právní jistotu a odpovídající ochranu jejich zájmů.

Proces zprostředkování má několik fází a podle § 20 zákona o sociálně-právní ochraně dětí spočívá (www.mpsv.cz/cs/7298, staženo 24.10.2010):

- ve vyhledávání dětí vhodných k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče,
- ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny,
- v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny,
- ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává, a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou.

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče nesmí provádět jiné orgány, fyzické nebo právnické osoby, než jsou orgány sociálně-právní ochrany uvedené v § 4 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Toto zprostředkování se děje vždy a pouze na žádost fyzické osoby, která má na tomto procesu zájem. Žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle trvalého pobytu žadatele. Žadatelem musí být fyzická osoba s občanstvím v České republice a s trvalým pobytem také v České

republiky. Cizinec žádost může podat jen v případě, že má trvalý pobyt na území ČR nebo je na území ČR hlášen k pobytu po dobu nejméně 365 dnů.

Zprostředkování se neprovádí dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí § 20 odst. 3 :

- pokud rodiče dítěte dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům,
- podal-li návrh manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte,
- pokud návrh k osvojení podala fyzická osoba k dítěti příbuzná nebo blízká dítěti nebo jeho rodině.

V tuto chvíli má fyzická osoba možnost podat návrh na osvojení dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče přímo u soudu. Nemusí se podávat žádost o zprostředkování u orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

Vnitrostátní zprostředkování v rámci České republiky zajišťují krajské úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí. Pokud jde o osvojení ve vztahu k cizině, je zprostředkovatelem Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.

3.2. Podmínky pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče

Žadatel se zúčastňuje přípravy k přijetí dítěte do rodiny, kterou zajišťuje krajský úřad. Poté přichází odborné posouzení, zda je žadatel řádně připraven.

Zprostředkování probíhá ve dvou etapách. Nejdříve obecní úřad obce s rozšířenou působností dle trvalého pobytu žadatele shromáždí nutné doklady pro osvojení nebo pěstounskou péči a založí spisovou dokumentaci o žadateli (§ 21 odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb.). Tato spisová dokumentace obsahuje:

- žádost, v níž jsou obsaženy žadatelovy osobní údaje (jméno, příjmení, datum narození a trvalé bydliště),
- doklad o státním občanství nebo povolení k trvalému pobytu na území ČR nebo o hlášení pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů,

- opis z evidence Rejstříku trestů vyžádaný obecním úřadem obce s rozšířenou působností,
- zprávu o zdravotním stavu předloženou žadatelem,
- údaje o ekonomických a sociálních poměrech,
- písemné vyjádření žadatele, zda:
 - souhlasí s tím, aby po uplynutí lhůty uvedené v § 23 odst. 3 byl zařazen také do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dítěte z ciziny
 - anebo žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny,
- písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn:
 - zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí,
 - kdykoli zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci,
- písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny,
- stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče,
- stanovisko zřizovatele zařízení pro výkon pěstounské péče, vyžadované obecním úřadem obce s rozšířenou působností, podává-li žádost o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování pěstounské péče fyzická osoba, která vykonává pěstounskou péči v zařízení pro výkon pěstounské péče.

Po shromáždění všech potřebných dokladů postupuje obecní úřad obce s rozšířenou působností kopii spisové dokumentace o žadateli krajskému úřadu.

Obdobně zakládá obecní úřad obce s rozšířenou působností spisovou dokumentaci o dětech, pro které je třeba zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči (§ 21 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Spisová dokumentace o dítěti obsahuje (www.mpsv.cz/cs/7298 staženo 24.10.2010):

- osobní údaje dítěte,
- doklad o státním občanství, o povolení k trvalému pobytu na území České republiky nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky nebo doklad o oprávnění trvale pobývat na území České republiky podle zvláštního právního předpisu anebo doklad o podání žádosti na zahájení řízení o udělení azylu,
- údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, popřípadě prarodičů
- doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení podle zvláštního právního předpisu,
- rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte, bylo-li vydáno,
- zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte.

Krajský úřad podle stránek Ministerstva práce a sociálních věcí zařazuje děti a žadatele do své evidence pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče na základě odborného posouzení. Takové odborné posouzení zahrnuje (www.mpsv.cz/cs/7298, staženo 24.10. 2010):

- posouzení dítěte a žadatele,
- zhodnocení přípravy přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu (§ 11 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí),
- vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte nebo dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost,
- posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny,
- zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost; za bezúhonnost se pro tyto účely nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte, nebo pro jiný

trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte,

- u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu posouzení schopnosti pečovat o dítě vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.

Odborné posuzování provádí:

- krajský úřad, jde-li o děti nebo žadatele, které zařazuje do evidence dětí nebo žadatelů krajský úřad, a to před zařazením do takové evidence, nebo kteří jsou v evidenci dětí nebo v evidenci žadatelů vedené krajským úřadem,
- ministerstvo, jde-li o děti nebo žadatele vedené v evidenci ministerstva.

3.3. Poradní sbory pro zprostředkování náhradní rodinné péče

Činnost poradního sboru je vymezena v zákoně o sociální ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Tento poradní sbor je komisí odborníků, kteří se scházejí v rámci krajských úřadů. Jde hlavně o odborníky z oboru pediatrie, pedagogiky, psychologie, zástupce zdravotnických, školských nebo sociálních zařízení pro výkon ústavní výchovy, zaměstnance krajského úřadu a obecního úřadu obcí s rozšířenou působností zařazené na úseku sociálně-právní ochrany. Dle zákona má poradní sbor minimálně pět členů. Tento sbor rozhoduje o výběru žadatelů, kteří se jeví jako vhodní k péči o dané dítě.

Poradní sbor probíhá tak, že většinou psycholog ve spolupráci se sociálními pracovníky krajských pracovišť sociálně-právní ochrany vytipují vhodné žadatele k příslušnému dítěti. Postupně představí tyto žadatele celému poradnímu sboru a ty z nich vybírají ty nejvhodnější. Dítě, kterému se právě vybírají vhodní žadatelé, je představeno poradnímu sboru dvěma sociálními pracovníky. Většinou jde o sociálního pracovníka obce s rozšířenou působností a pracovníka dětského zařízení, ve kterém dítě pobývalo. Poté následuje diskuze a výběr konkrétních žadatelů, kterým bude v nejbližší době dítě nabídnuto. (Gabriel, Novák, 2008)

3.4. Finanční pomoc ze strany státu

3.4.1. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

„Příspěvek na úhradu potřeb dítěte představuje nárok dítěte svěřeného do pěstounské péče. Příspěvek se poskytuje do dosažení zletilosti dítěte nebo nejdéle do 26 let, jestliže jde o nezaopatřené dítě, které žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do dosažení zletilosti jeho pěstounem. Výše příspěvku na úhradu potřeb nezaopatřeného dítěte činí 2,3násobek životního minima dítěte. V případě zdravotně postiženého dítěte se koeficient, kterým se násobí životní minimum dítěte, zvyšuje úměrně stupni postižení a činí 2,35 u dlouhodobě nemocného dítěte, 2,90 u dlouhodobě zdravotně postiženého dítěte a 3,10 u dlouhodobě těžce zdravotně postiženého dítěte. Výše příspěvku pro zaopatřené nezletilé dítě se stanoví jako součin částky životního minima dítěte a koeficientu 1,40.“ (http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane_pestounska_pece, staženo 24.10.2010) Tyto údaje naleznete v příloze č. 1.

3.4.2. Odměna pěstouna

„Odměna pěstouna je určitým způsobem společenské uznání osobě pečující o cizí dítě v pěstounské péči. Výše odměny činí součin životního minima jednotlivce a koeficientu 1,0 za každé svěřené dítě, tj. 3 126 Kč měsíčně za jedno dítě.

Na odměnu pěstouna ve zvláštních případech má nárok pěstoun, který pečuje alespoň o 3 svěřené děti nebo alespoň o jedno svěřené dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II., III., IV. Odměna pěstouna ve zvláštních případech za kalendářní měsíc činí součin částky životního minima jednotlivce a koeficientu 5,5. Za každé další dítě v pěstounské péči se odměna pěstouna zvyšuje 0,5 životního minima jednotlivce za každé svěřené dítě a o 0,75 životního minima jednotlivce, jde-li o další dítě se stupněm závislosti II., III., IV.

Odměna pěstouna ve zvláštních případech náleží, jen jestliže pěstoun není po celý kalendářní měsíc výdělečně činný. Tato odměna se pro účely zdravotního pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku

zaměstnanosti posuzuje jako plat“ (http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pestounska_pece, staženo 24.10.2010) – viz příloha č. 2.

3.4.3. Příspěvek při převzetí dítěte

„Účelem příspěvku při převzetí dítěte je přispět na nákup potřebných věcí pro dítě přicházející do náhradní rodinné péče. Výše příspěvku je stanovena pevnými částkami podle věku dítěte.“ (http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pestounska_pece, staženo 24.10.2010) Konkrétní rozdělení příspěvků podle věku dítěte naleznete v příloze č. 3.

3.4.4. Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

„Náleží pěstounovi, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti. Podmínkou nároku dále je, že vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost. Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, nejvýše však 100 000 Kč.“ (http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pestounska_pece, staženo 24.10.2010)

4. SPECIFICKÉ FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

4.1. Děti potřebují rodiče

„Děti mají přirozené právo na rodiče, individuální vývoj, vzdělání a výchovu.“(Bubleová, Benešová, s. 3)

Podle našeho stávajícího zákona o rodině a zákona o sociálně-právní ochraně dětí za každé dítě zodpovídá jeho zákonný zástupce. Zpravidla to bývá rodič. Pokud dojde k selhání rodičů, musí toto zastoupit někdo jiný. Role těchto lidí bývá nelehká a zároveň nezbytně nutná. Snažení státních orgánů, které rozhodují o tom, kdo je k tomuto úkolu kompetentní a kdo ne, je velice složité. Jde hlavně o sociální pracovníce na úřadech, pracovníky dětských domovů a kojeneckých ústavů, soudců, lékařů, psychologů apod. Jejich cílem je zajištění domova opuštěným dětem a dopřání jim plnohodnotného života, který se nejvíce podobá vlastní rodině. (Bubleová, Benešová)

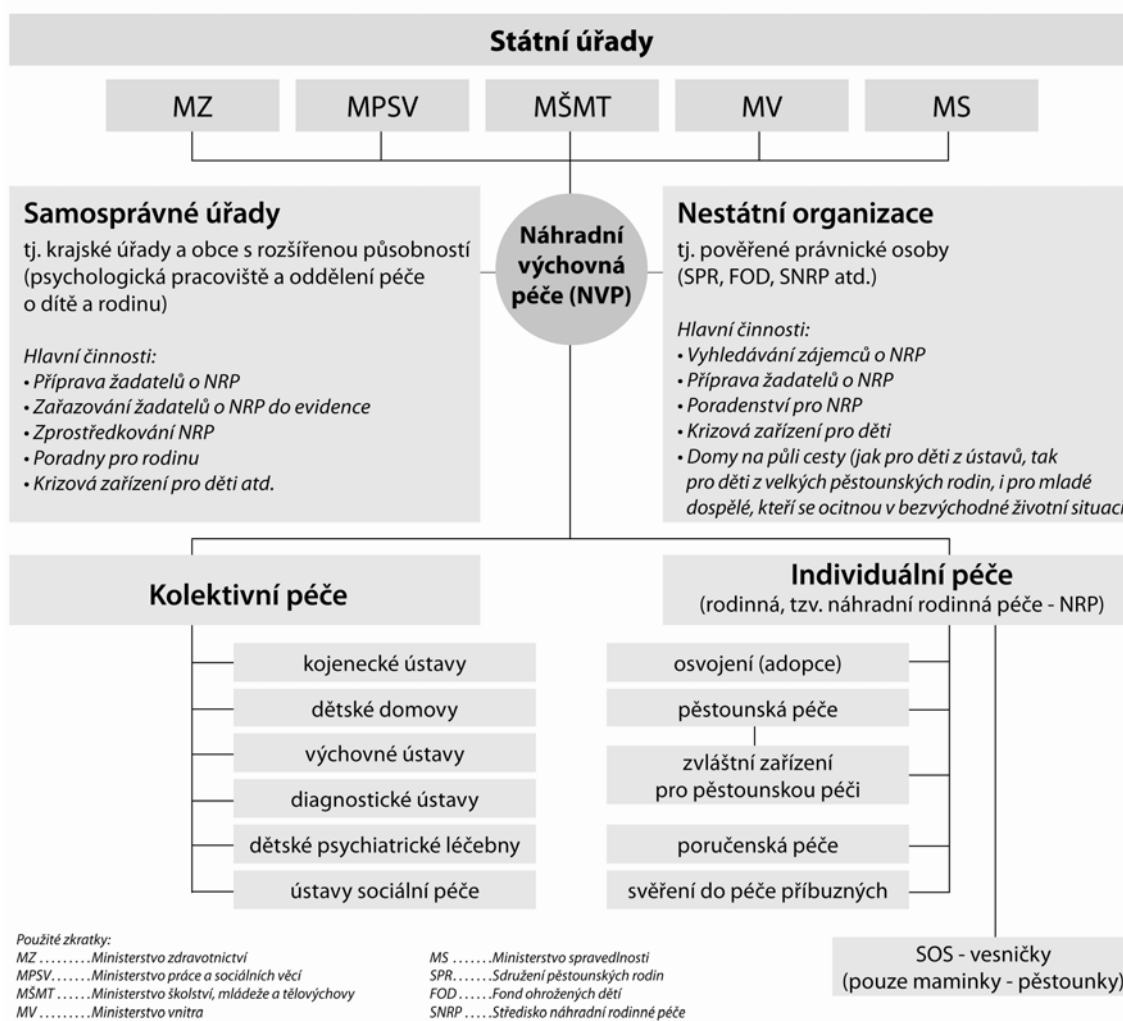
4.2. Náhradní rodinná péče

Do náhradní výchovné péče se umisťují děti, jejichž biologická rodina se o ně z nějakých důvodů nemůže, nechce nebo nedovede postarat. Systém náhradní výchovné péče se dělí na dvě skupiny odlišných forem:

- náhradní rodinná péče, do které patří osvojení a pěstounská péče
- náhradní ústavní péče, zde jde o různé typy ústavů

Významnou úlohu v oblasti pomoci a podpory náhradním rodinám mají už řadu let nestátní organizace, v nichž se sdružují jak odborníci zabývající se náhradní rodinnou péčí tak pěstouni a osvojitelé. Jsou to různá občanská sdružení, např. Sdružení pěstounských rodin v Brně, Středisko náhradní rodinné péče v Praze, Fond ohrožených dětí s celostátní působností a regionálními pracovišti, sdružení Isis v Olomouci, které je pojmenované podle egyptské bohyně rodinného kruhu, Nadace Terezy Maxové, Rozum

a Cit, Institut náhradní rodinné péče a další. Každé ze jmenovaných sdružení má své typické zaměření, v některých svých aktivitách má celostátní dosah.

obrázek 1. Schéma náhradní výchovné péče (Opatřil, 2008, s. 7)

4.2.1 Osvojení

Při osvojení vzniká mezi osvojitelem a dítětem vztah jako mezi biologickými rodiči a vlastními dětmi. Hlavním posláním osvojení je nahradit nezletilému dítěti chybějící rodinné prostředí, výchovu, péči a lásku. Stejně tak přispívá k naplňování smyslu života osvojitelů. Manželům či jednotlivcům, kteří přijímají opuštěné dítě do své péče, vznikají práva a povinnosti, jako by byli jeho rodiči. Vzájemná práva a povinnosti mezi původní rodinou a osvojencem osvojením zanikají.

Nejdůležitější jsou práva dítěte. Nositelem těchto práv je dokument Úmluva o právech dítěte. Děti jsou ve většině případů závislé na dospělých a z tohoto důvodu je třeba poskytovat jim speciální ochranu.

Úmluva o právech dítěte ve své preambuli zdůrazňuje nutnost zajistit dítěti ochranu a péči, která je důležitá pro jeho blaho a spokojený život. Dle článku 6 Úmluvy o právech dítěte má každá lidská bytost právo na život. Primárním právem dítěte je, aby bylo vychováváno v biologické rodině. Rodinné zázemí má dítěti zaručovat harmonický a plnohodnotný rozvoj všech jeho stránek. V preambuli Úmluvy o právech dítěte je vyzdvihnuta priorita biologické rodiny jako hlavní výchovné prostředí pro dítě.

Osvojení je právně zakotveno v § 63 - § 73 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a osvojení nezrušitelné v § 74 - § 77 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

Osvojení je v české právní úpravě určeno pro nezletilé děti, tzn. pro nezletilou osobu mladší osmnácti let. Osvojení je možné pouze tehdy, je-li to v nejlepším zájmu dítěte. Dítě potřebuje ke svému životu péči, záruky i právní ochranu. Veškeré subjekty, včetně státu, mají za úkol vše výše uvedené zajistit v zájmu blaha dítěte.

Odebrání dítěte od biologické rodiny není v podstatě možné. Úmluva o právech dítěte stanovuje v článku 9 zákaz oddělení dítěte od svých rodičů proti jeho vůli. Je zde však uvedena výjimka a to v případě, pokud dítěti hrozí bezprostřední nebezpečí ze strany rodičů nebo zanedbání jejich péče. Stát má v takovémto případě povinnost dítě z rodiny odebrat a zajistit mu pomoc. Hlavní myšlenkou osvojení je plné a uspokojivé nahrazení biologické rodiny a umožnění dítěti plnohodnotně vyrůstat. Soud osvojení nepovolí, pokud by nebylo tímto činem dosaženo blaha dítěte. Příslušné orgány nejdříve provádějí různá šetření, aby vyloučili možnost špatného umístění dítěte do rodiny.

Při osvojení je třeba rozeznávat, zda dítě bylo rodině odebráno proti vůli rodičů nebo zda k tomu rodiče udělili souhlas. K osvojení musejí dát souhlas oba rodiče. Pokud odmítne jeden z rodičů souhlas udělit, není možné osvojení provést. Je-li dítě bez obou rodičů, závisí toto rozhodnutí na osobě nebo orgánu, který má právo vykonávat taková rozhodnutí. Souhlas musí být dán dobrovolně a písemnou formou. Matčin souhlas

s odebráním dítěte je akceptován až po šesti týdnech uplynulých po porodu. Až tehdy se matka může plně rozhodnout o vzdání se svého dítěte.

Nejvyšší soud České republiky jasně stanovil pravidla pro vyjádření biologických rodičů do osvojení. Souhlas rodičů musí být jasný, dobrovolný, vyjádřený ke konkrétní osobě budoucího osvojitele a vyslovuje se před soudem, který o osvojení rozhoduje.

Právní úprava také umožňuje výjimku z pravidla udělení souhlasu rodiče s osvojením. Tyto situace můžeme rozdělit do tří skupin.

„První skupinu představuje situace, kdy rodiče dítěte nejsou jeho zákonnými zástupci. Způsobilost rodičů k právním úkonům je omezena nebo jí rodiče byli zbaveni.

Druhou skupinu tvoří situace, kdy rodiče sice jsou zákonnými zástupci dítěte, ale přesto z určitých zákonem stanovených důvodů není vyžadován jejich souhlas k osvojení. Patří sem tzv. kvalifikovaný nezájem a žádný zájem. O kvalifikovaný nezájem se jedná tehdy, pokud rodiče neprojevovali o dítě po dobu nejméně šesti měsíců opravdový zájem, zejména dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili svou vyživovací povinnost k dítěti a neprojevovali snahu upravit si své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o dítě (§ 68 odst. 1 písm. a) Zákon o rodině). V případě žádného zájmu není souhlas rodiče k osvojení vyžadován z toho důvodu, že rodiče neprojevovali po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte o dítě žádný zájem, přestože jim v tom nebránila závažná překážka (§ 68 odst. 1 písm. b) Zákona o rodině).

Třetí skupinou, kdy není potřeba souhlasu rodiče k osvojení dítěte, je tzv. blanketový souhlas, kdy rodiče dítěte dávají souhlas s osvojením předem, a to bez znalosti konkrétního osvojitele. V řízení o osvojení pak rodiče nebudou účastníky řízení. Zákon připouští možnost odvolání tohoto souhlasu k osvojení. Rodiče, kteří takto udělili souhlas, ho mohou odvolat do té doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí soudu do péče budoucího osvojitele. Tato úprava se dostává do rozporu s těmi názory, které respektují Úmluvu o právech dítěte, která umožňuje, aby rodiče mohli odvolat svůj souhlas k osvojení kdykoli do právní moci rozsudku o osvojení. U blanketového souhlasu se setkáváme s problémem ve vztahu k nezletilému rodiči. Zákon o rodině neobsahuje v § 68a Zákona o rodině právo nezletilého rodiče udělit souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Zákon zde hovoří o souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci. Blanketový souhlas je výjimkou

z pravidla udělování souhlasu s osvojením v soudním řízení. Rodiče už nebudou účastníky vlastního soudního řízení o osvojení. To se ovšem nevztahuje na nezletilé rodiče, protože zákon jim nedává právo udělit souhlas k osvojení mimo soudní řízení předem, bez vztahu k určitým osvojitelům. Toto přivolení musí být učiněno písemně a s osobní přítomností nezletilých rodičů. V § 68a Zákona o rodině není obsaženo právo nezletilého rodiče udělit souhlas k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Zákon zde hovoří o souhlasu rodičů, kteří jsou zákonnými zástupci.“ (Rejtharová, 2007/2008, s. 26-27)

O osvojení musí rozhodnout soud nebo správní orgán. Před vydáním samotného rozhodnutí musí příslušný orgán zjistit, zda je dítě osvojitelné. Na základě vydání zprávy rozhoduje soud, zda je zamýšlené osvojení v nejlepším zájmu dítěte.

Dítě je umístěno nejdříve do prozatímní péče nových osvojitelů. To je péče, ve které je dítě u svých budoucích rodičů nejméně tři měsíce než rozhodne soud o definitivním osvojení. Veškeré náklady hradí budoucí osvojitelé. Ti jsou důkladně zkoumáni z pohledu jejich charakteristiky, zdravotního stavu, ekonomických poměrů, jejich prostředí v rodině a partnerského či manželského vztahu. Podmínkou soudu je poučení budoucích rodičů o osvojení zrušitelném a nezrušitelném.

Důležité je také zmínit se o anonymitě osvojení. Jde o to, že biologičtí rodiče neznají místo, kam soud umístí jejich dítě. Má to kladnou stránku z důvodu, pokud by chtěli biologičtí rodiče negativně zasahovat a ovlivňovat život dítěte. Ochranu údajů, které se týkají původu dítěte, musí dodržovat také orgány zabývající se zprostředkováním osvojení. Jde hlavně o zdravotní stav dítěte a totožnost nových rodičů.

4.2.1.1. Osvojení „zrušitelné“, tj. osvojení 1. stupně

Osvojit je možné u jakéhokoli nezletilého dítěte, které nemá možnost žít v příznivém rodinném prostředí. Jeho rodiče nebo zákonní zástupci musí dát souhlas k jeho osvojení. V případě, že neprojevili o dítě rodiče nejméně šest měsíců opravdový zájem a současně se nesnažili upravit své poměry tak, aby se mohli o dítě znovu starat, není nutné čekat na jejich souhlas. U novorozenců není třeba souhlasu k osvojení, pokud rodiče neprojevili zájem dva měsíce od narození dítěte. Osvojitelé se při tomto druhu

osvojení nezapisují do matriky jako rodiče. Prosté osvojení může soud zrušit z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele.

4.2.1.2. Osvojení „nezrušitelné“, tj. osvojení 2. stupně

Zvláštností tohoto osvojení je zapsání osvojitele v matrice místo rodičů osvojence. Cílem je přiblížení se co nejvíce poměru pokrevního rodiče. V případě nezrušitelného osvojení je stanovena minimální věková hranice dítěte na jeden rok věku. Osvojiteli mohou být pouze manželé, manžel rodiče dítěte, pozůstalý manžel rodiče dítěte nebo i osamělá osoba.

„Předpoklady osvojení (Doherty, Clark, 2006, s. 94):

- nedostatečné nebo chybějící rodinné prostředí u dítěte,
- zájem dítěte a společnosti na vytvoření nového rodinného prostředí,
- souhlas nezletilého dítěte (je-li to možné a vhodné),
- existence vhodného osvojitele a jeho vůle dítě adoptovat,
- vykonaná preadopční péče.“

4.2.1.3. Osvojení dětí do ciziny a z ciziny, tj. mezinárodní osvojení

„Tato forma je řešením v případě, že se pro dítě nedaří nalézt osvojitele v zemi původu. Mezinárodní osvojení je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého 29. 5. 1993. V České republice vstoupila tato úmluva v platnost 1. 6. 2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, umožňuje osvojení dětí do ciziny a z ciziny.“ (Matějček, 2002, s. 15)

V literatuře se uvádí, že Haagská úmluva stanovuje postup při osvojování dítěte do zahraničí. Definiuje práva dítěte, kompetence jednotlivých institucí, zaručuje biologickým rodičům anonymitu a odmítá jakékoli zisky z adopce. U nás funkci zprostředkovatele takovéto adopce plní Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně. (Matějček, 2002)

4.2.2. Pěstounská péče

„Pěstounská péče je upravena v zákoně č. 94/963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (ustanovení o zprostředkování pěstounské péče, o zařízení pro výkon pěstounské péče), v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dávky pěstounské péče), a v právních předpisech o sociálním zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění pěstounů).“ (Matějček, 2002 s. 16)

Pěstounská péče zajišťuje dostatečné hmotné zajištění dítěte a přiměřenou odměnu lidem, kteří se dítěte ujali. Zájem dítěte je zde hájen v první řadě. Oba pěstouni musí poskytovat záruku řádné výchovy dítěte. Pěstoun v tomto druhu náhradní rodinné péče zastupuje dítě pouze v běžných věcech – k výkonu mimořádných záležitostí musejí žádat o souhlas zákonného zástupce dítěte. Dítěti a pěstounovi nevzniká žádný příbuzenský vztah. O vzniku a zániku pěstounské péče rozhoduje soud. Není vyloučen styk původních rodičů s dítětem, ale může být i soudně z vážných důvodů podstatně omezen. Pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte.

Rozlišují se dva základní typy pěstounské péče:

- Individuální pěstounská péče - výchova probíhá v běžném rodinném prostředí s pěstounkou a pěstounem, kteří už své děti vychovali nebo mají stále vlastní děti.
- Skupinová pěstounská péče - jde většinou o „zařízení pro výkon pěstounské péče“, např. velké pěstounské rodiny, které mají své vlastní děti a k tomu ještě třeba 4-6 dětí přijatých.

4.2.3. Odlišnost pěstounské péče od osvojení

„Pěstounská péče a osvojení mají řadu odlišností, jsou to (Doherty, 2006 s. 96):

- rodiče zůstávají nadále zákonnými zástupci dítěte a rozhodují v zásadních věcech výchovy,
- dítě „právně zůstává“ ve své původní rodině a ta se s ním může stýkat,

- vyživovací povinnost zůstává na biologických rodičích, ale ti platí výživné státu,
- pěstounská i předpěstounská péče je státem financována,
- není vyžadován souhlas rodičů dítěte s pěstounskou péčí,
- pěstounská péče zaniká dovršením zletilosti, dítě však může i nadále žít s bývalým pěstounem (např. po dobu studia) a pěstounská péče tak „de facto“ pokračuje dál.“

4.2.4. SOS dětské vesničky

Tyto vesničky jsou zařízení, ve kterých také probíhá pěstounská péče. Myšlena těchto zařízení vznikla v roce 1949 v Rakousku. Původcem těchto vesniček byl dr. Hermann Gmeiner, který založil Sdružení SOS dětské vesničky v Imst v Rakousku. Původně byla zaměřena na válečné sirotky. Hlavní myšlenkou je přiblížit podobu této náhradní péče co možná nejvíce skutečné rodině – matka s dětmi žije v samostatném domě. Důležitým pravidlem je nerozdělovat od sebe sourozence.

Helmut Gmeiner přijal pozvání do tehdejšího Československa v roce 1967. Bylo založeno Sdružení SOS dětské vesničky a založeno Konto 777 SOS dětské vesničky. V roce 1969 bylo na kontě neuvěřitelných 28 miliónů Kč a začala výstavba vesničky v Doubí u Karlových Varů.

Do SOS vesniček v České republice přicházejí děti z dětských domovů a sirotci. V okolí vesničky Doubí fungují i dva domy pro matky-pěstounky v důchodu, dům pro odrostlou mládež v Dalovicích a SOS komunita mládeže v Brně pro dospívající z SOS dětské vesničky Chvalčov.

Čtyřmi základními složkami struktury SOS dětských vesniček jsou (http://cs.wikipedia.org/wiki/SOS_d%C4%9Btsk%C3%A9_vesni%C4%8Dky staženo 24.10.2010):

- Matka – každé dítě má novou matku. Náhradní matky jsou osoby, které se rozhodly zasvětit svůj život svěřeným dětem, dávajíce jim nejen běžnou péči, ale především lásku. Matkou je žena ve věku 24-40 let, s minimálně středoškolským vzděláním, bez vlastních dětí.

- Rodina – rodinu v SOS vesničce tvoří většinou 7-8 dětí různého věku, které žijí se svými (náhradními rodiči) jako přirozená rodina. Sourozenci se nikdy neoddělují.
- Dům – jeden dům obývá jedna rodina. Děti se vychovávají v optimálních podmínkách co možná nejvíc se blížících poměrům v přirozené rodině: každé dítě zde má své místo – lůžko, polici na knihy, skříňku, ale i stanovené povinnosti – pomoc v péči o mladší sourozence, drobné nákupy, úklid apod. Dům zůstává pro děti rodinným domem, kam se vracejí i jako dospělí lidé.
- Vesnička – organizované společenství, které sestává z 12-15 rodinných domů, z domu ředitele (vedoucího) a místa pro pobyt pedagogů, psychologa nebo logopeda. Vesničky jsou umístěny sice na okrajích, ale v rámci obcí, a děti, které žijí ve společné domácnosti se svou matkou-pěstounkou jako v každé domácnosti, chodí do veřejných škol či školek a navazují vztahy mimo prostředí vesničky, takže jsou připravovány na zapojení do společnosti. Vesničky jsou organizovány tak, aby na jedné straně umožňovaly propojení s okolím, na druhé straně, aby zde mohla být koncentrována speciální výchova péče o děti, které to potřebují. Veškerou činnost koordinuje ředitel vesničky, který zabezpečuje i odbornou pomoc rodičům.

4.2.5. Poručenství

Poručník je zákonným zástupcem dítěte. Ze zákona mezi nimi nevzniká poměr jako mezi rodičem a dítětem. Poručník i dítě mají nárok na stejné hmotné zabezpečení, jako kdyby bylo dítě v pěstounské péči.

„Soud ustanoví dítěti poručníka v případě, že (Matějček, 2002, s. 17):

- rodiče dítěte zemřeli,
- byli zbaveni rodičovské odpovědnosti,
- byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti nebo,
- nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (a proto nejsou nositeli rodičovské odpovědnosti).“

„Zákon stanoví rozsah práv a povinností poručníka k dítěti takto (Matějček, 2002, s. 18):

- výchova dítěte,
- zastupování dítěte,
- správa majetku dítěte.“

Funkci poručníka pravidelně kontroluje soud. Poručník má povinnost podávat soudu zprávu o poručenci v ročních intervalech. Jakékoli rozhodnutí poručníka týkající se dítěte schvaluje soud.

4.2.6. Opatrovnictví

Opatrovník vykonává pouze některá rodičovská práva, která ustanoví soud. Rodiče nahrazuje pouze v omezeném rozsahu. Není zákonným zástupcem dítěte.

4.2.7. Hostitelská péče

„Termín „hostitelská péče“ naše legislativa nezná. Péče o děti se řídí tak jako vše ostatní dle zákonů. Podmínkou je shodné prověření žadatelů jako u osvojení či pěstounské péče.

Zde se postupuje dle Zákona č. 359/1999 Sb. – O sociálně právní ochraně dětí – Paragraf 30: Ústavní zařízení může jen po předchozím písemném souhlasu okresního úřadu povolit dítěti, kterému byla nařízena ústavní výchova, dočasný pobyt u rodičů, popřípadě jiných fyzických osob, a to nejvýše v rozsahu čtrnácti kalendářních dnů při jednom pobytu. Tato doba může být prodloužena na základě písemného souhlasu okresního úřadu. Bylo-li dítě v takovém ústavním zařízení na základě žádosti rodičů nebo jiných zákonných zástupců, je možno povolit takový pobyt u jiných fyzických osob jen po předchozím písemném souhlasu rodičů nebo jiných zákonných zástupců, pokud získání tohoto souhlasu nebrání vážná překážka“ (<http://www.adopce.com/beta/adopce/pp.php?stranka=16> staženo 24.10.2010).

4.2.8. Babyboxy – naděje pro nechtěné děti

Tyto schránky umožňují zcela anonymně odložit dítě, o které se následně postarají odborníci. V České Republice byl první babybox otevřen 1. června 2005 na GynCentru v Hloubětínské ulici na Praze 9. Jako první se o problematiku babyboxu u nás začal zajímat pan Ludvík Hess, který zřídil NADAČNÍ FOND PRO OHROŽENÉ DĚTI STATIM. Cílem boje této nadace je zabránění nalézání mrtvých nechtěných novorozenců. Díky aktivitě této nadace bylo k datu 19. září 2009 u nás zřízeno 28 babyboxů. V říjnu a listopadu tohoto roku se ještě chystá otevření dalších dvou nových babyboxů (v Mělníku a Ústí nad Labem).

4.2.8.1. Základní popis babyboxu

Jde o ocelovou schránku o hmotnosti 150 kg a velikosti 100 x 60 x 50 cm. Schránka je umístěna v nemocnici blízko odborníků, ale tak, aby byla zachována anonymita člověka, který dítě odkládá. Dvířka schránky po uzavření aktivují akustické a vizuální senzory a upozorní specializovaný personál na dítě odložené v babyboxu. Vše se ale odehrává v dostatečně dlouhé době, aby osoba odkládající dítě anonymně odešla. Schránka je vyhřátá na teplotu 37°C a jsou v ní připraveny informace pro osobu, která dítě odkládá jak případně získat dítě zpět. Pokud se o dítě nikdo nepřihlásí je připraveno k adopci.

Důvody odložení dítěte mohou být (www.zdrave.cz/magazin/miminkovani-11/babyboxy-nadeje-pro-nechtene-deti-465/, staženo 24. 10. 2010):

1. drogová závislost matky nebo obou rodičů
2. nízké vzdělání rodičů
3. špatná finanční situace
4. špatná sociální situace rodičů
5. celková neschopnost postarat se o výchovu dítěte
6. obavy z ostatních členů rodiny (mladé matky)
7. náboženské důvody zakazující mít pohlavní styk před sňatkem a jejich porušení
8. počaté dítě při znásilnění

Je třeba i zmínit možná negativa babyboxů. Jde hlavně ve většině případů o neznalost anamnézy dítěte. V tomto případě je pak těžké udělat prognózu budoucího vývoje dítěte a to může ztížit adopci. A komplikované to pak může být i pro samotné dítě. Až se začne zajímat o svůj původ. Dalším problémem může být uložení dítěte do babyboxu bez vědomí jednoho z rodičů. Odpůrci babyboxů tvrdí, že jsou jiné a lepší možnosti jak odložit dítě. Příkladem je zanechání dítěte na novorozeneckém oddělení v porodnici se souhlasem k adopci dítěte. Díky tomuto kroku není prostředí dítěte, ze kterého pochází zcela anonymní.

Díky babyboxům bylo k datu 17. 12. 2009 zachráněno v České republice 28 dětí.

obrázek 2. Seznam babyboxů v ČR (www.zdrave.cz/magazin/miminkovani-11/babyboxy-nadeje-pro-nechtene-deti-465/, staženo 24. 10. 2010)

4.2.9. Klokánek – rodinná alternativa ústavní péče

Klokánek je projektem Fondu ohrožených dětí. Nabízí dětem přechodnou rodinnou péči namísto péče ústavní. Pověřením Ministerstva práce a sociálních věcí jde o zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Díky tomuto zařazení mohou přijímat děti na základě žádosti rodičů, soudního rozhodnutí, žádosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí i na základě žádosti samotného dítěte nebo osoby, která dítě nalezne opuštěné nebo v jiné krizové situaci.

Důvody umístění dětí do Klokánka bývají podobné, mnohdy stejné jako umístování dětí do ústavní péče. Důvody jsou např. domácí násilí, zanedbávání péče o dítě ze strany rodičů, týrání, zneužívání, hospitalizace rodiče a také odložení dítěte za účelem svěřením ho do náhradní rodinné péče.

Podle § 46 odst. 2 zákona o rodině má rodinná péče v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc přednost před ústavní výchovou. (<http://www.fod.cz/klokanek.htm>, staženo 24. 10. 2010)

První Klokánek byl otevřen v Žatci v září roku 2000. V dnešní době funguje již 16 Klokáneků po celé republice s celkovým počtem tři sta dvacet míst. Existují dvě možnosti provozování Klokáneků. První je rodinná péče v bytech „klokaních tet a strýců“, kteří patří mezi zaměstnance. V těchto bytech je vytvořeno dvacet míst. Druhou možností jsou objekty vytvořené přímo pro účely nepřetržité střídávající péče (tzv. služební byty). Tato péče spočívá ve střídání dvou stabilních tet po týdenních směnách. V těchto bytech je vytvořeno tři sta míst. Hlavní snahou je co nejrychlejší návrat dětí do zlepšeného rodinného prostředí nebo svěřením do trvalé náhradní péče. Děti pobývají průměrně v zařízení kolem půl roku. Přibližně 60% umístěných dětí se vrací zpět do původní rodiny, 30% dětí přechází do náhradní rodinné péče. Posledních 10% dětí ukončuje pobyt v Klokánku zletilostí nebo umístěním do jiného zařízení (psychiatrické léčebny, nemocnice, ústavní výchova).

Výhodou Klokánku je společné umístování sourozenců bez rozdílu věku a tím nedochází k traumatickému odloučení. Výhodou oproti střídávající péči v přechodných rodinách je pouze jedna pečující osoba, která v samostatných bytech pečuje maximálně o tři až čtyři děti. Všichni pracovníci Klokánku musí postoupit psychologické vyšetření a osobně se zúčastňují poradensko-relaxačních pobytů pro náhradní rodiny, které zajišťuje přímo centrum Klokánek. Pokud jde o péči ve vlastních bytech tak jsou prozkoumávány vhodné bytové podmínky a také zkušenosti s výchovou vlastních nebo přijatých dětí.

4.2.9.1. Požadavky na „klokaní rodiče“

Tety a strýcové v Klokánkách musí splňovat následující požadavky:

- morální a trestní bezúhonnost,

- zkušenosti s péčí o děti (vlastní, přijaté, eventuelně profesionální),
- min. středoškolské (vč. vyučení) vzdělání,
- vhodná osobní struktura – dostatek empatie, schopnost vytvořit svěřeným dětem útulné a citově vřelé prostředí, schopnost řádného vedení domácnosti (vč. vaření), odolnost vůči psychické a fyzické zátěži (psychologické vyšetření zajišťuje Fond ohrožených dětí).

4.2.9.2. Principy péče v Klokánku

Mezi základní principy péče v zařízení Klokánek patří (<http://www.fod.cz/klokanek.htm>, staženo 24. 10. 2010):

- o tři až čtyři děti pečují po všech stránkách obdobně jako v rodině zaměstnanci Fondu ohrožených dětí – manželský pár, „teta“ nebo střídavě po týdnu dvě „tety“ (kromě péče o děti vaří, nakupují, pečují o domácnost, mají čas si s dětmi hrát, mazlit se s nimi, chodit s nimi na vycházky),
- Klokánky přijímají děti bez ohledu na věk, proto sourozence není třeba rozdělovat,
- děti se přijímají přímo „z terénu“, bez pobytu v diagnostickém ústavu, kde jsou společně diagnostikovány děti bez poruch chování s dětmi výrazně narušenými,
- děti se přijímají nejen na základě soudního rozhodnutí nebo na žádost orgánu sociální-ochrany dětí, ale i na žádost rodičů nebo samotného dítěte,
- v Klokánku je „teta“ (popř. „strýc“) s dětmi v bytě i v noci a svou přítomností jim dodává pocit jistoty a bezpečí, v dětských domovech je často jeden noční vychovatel na patro,
- při návštěvě cizích osob se děti v Klokánku chovají tak jako děti v rodině – jsou zprvu nedůvěřivé a vyhledávají blízkost „tety“ nebo „strýce“. Batolata a předškolní děti z dětských domovů se většinou na cizí lidi „pověsí“ a jsou ochotny s nimi odejít. Samy tím dávají nejlépe najevo, kde je jim lépe, kde cítí bezpečí a jistotu.
- průměrná doba pobytu dítěte v Klokánku je šest měsíců,

- kolem 60 % dětí se z Klokánků vrací domů a 30 % odchází do náhradní rodinné péče.

4.2.9.3. Povinnosti „klokaních“ tet a strýců

Základními povinnostmi klokaních tet a strýců jsou (<http://www.fod.cz/klokanek.htm>, staženo 24. 10. 2010):

- osobně zajišťovat celkovou péči o svěřené děti namísto jejich rodičů, a to na principech náhradní rodinné péče,
- dbát o zdraví a řádný tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj svěřených dětí,
- důsledně chránit zájmy svěřených dětí, usměrňovat jejich jednání a vykonávat nad nimi dohled odpovídající stupni jejich vývoje,
- vytvořit svěřeným dětem bezpečné, citově vřelé a vlídné rodinné prostředí,
- vyvarovat se používání fyzických či jiných ponižujících trestů nebo jednání, jímž by se dotkl cti nebo důstojnosti dítěte či jeho rodinných příslušníků,
- osobně zajišťovat vhodnou stravu pro svěřené děti, včetně vaření,
- dbát na řádnou školní přípravu dětí a být v pravidelném kontaktu se školou,
- udržovat svěřenou rodinnou buňku, společnou kuchyň, společné sociální zařízení, (eventuelně svůj dům, byt, zahradu) jakož i prádlo a ošacení v čistotě a pořádku,
- k pořádku a čistotě vést i děti a vhodně je podle jejich věku a schopností zapojovat do domácích prací,
- zabránovat vzniku škod na majetku Fondu ohrožených dětí a majetku dětí a chránit jej před ztrátou, odcizením, poškozením či zničením,
- obdobně přistupovat i k ostatním dětem v Klokánku,
- vést denní záznamy o chování, projevech a zdravotním stavu svěřených dětí i o návštěvách jejich rodinných příslušníků a o propustkách domů či do jiného výchovného prostředí,
- vést pokladní knihu a provádět měsíční vyúčtování svěřených finančních prostředků,
- účastnit se pracovních porad, školení a supervizí,

- zúčastňovat se spolu se svěřenými dětmi poradensko-relaxačních pobytů pro náhradní rodiny nebo prázdninových pobytů pro děti z Klokánek,
- účastnit se práce s rodinami svěřených dětí,
- dodržovat bezpečnostní a požární předpisy,
- dbát pokynů odborných a nadřízených pracovníků Fondu ohrožených dětí.

4.2.9.4. Výhody Klokánek oproti ústavní péči

Děti lze do Klokánku přijímat pouze na žádost rodičů nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Nemusí se zdlouhavě čekat na rozhodnutí soudu. Pomoc tedy přichází rychle ve chvíli, kdy je to nejvíce zapotřebí. Stejně je to i s ukončením pobytu. Pokud se situace v rodině zlepší, může se dítě vrátit domů. Velkou výhodou je také příjem dítěte na jeho vlastní žádost. Většinou se jedná o děti na útěku z rodiny, děti zanedbávané nebo týrané. Klokánek poskytne dítěti azyl proti vůli rodičů, dokud soud nerozhodne o předběžném opatření. Při přijetí dětí se nerozlišuje podle věku a mohou spolu zůstat sourozenci různého věku.

Péče o děti v Klokáncích je v průměru o padesát tisíc korun levnější než ústavní výchova. Velikou výhodou je přítomnost „tety“ nebo „strýce“ i v noci. Svou přítomností mohou děti uklidnit v případě nočního děsu nebo strachu ze tmy. V dětských domovech to bývá obvykle jedna noční vychovatelka na celý ústav, případně patro.

4.2.9.5. Právní rámec zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Klokánky mají statut zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Podle § 42 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí poskytující zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohrožen, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané, anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, a v zajištění lékařské péče zdravotnickým zařízením, psychologické a jiné obdobné nutné péče. Podle odst. 2 tohoto ustanovení se v zařízení poskytuje ochrana a pomoc dítěti v případech uvedených v § 37, a to po dobu, než rozhodne soud

o návrhu obecního úřadu obce s rozšířenou působností na nařízení předběžného opatření. Z dikce tohoto ustanovení vyplývá, že péče v těchto zařízeních se poskytuje dětem bez ohledu na věk, tj. i dětem mladším tří let.

Podle § 46 odst. 1 zákona o rodině č. 94/1963 Sb. v platném znění může soud za stanovených podmínek nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení je soud před nařízením ústavní výchovy povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která má přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízením ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší. Toto ustanovení je zcela jednoznačné – rodinná péče v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc má přednost před ústavní výchovou, a to bez ohledu na věk dítěte.

Zákon č. 20/1966 Sb. v úplném znění se zmiňuje o kojeneckých ústavech a zdravotnických dětských domovech pouze v jediné větě (ustanovení § 38), která zní: „K zařízení léčebně preventivní péče se přiřazují kojenecké ústavy, dětské domovy a jesle, pečující o všestranný rozvoj dětí ve věku do tří let.“

Další zmínka o kojeneckých ústavech a zdravotnických dětských domovech je ve vyhlášce ministerstva zdravotnictví č. 242/1991 Sb. v ustanovení § 20, které zní: „Kojenecké ústavy poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, jejichž vývoj je ohrožen nevhodným domácím prostředím, a to zpravidla do věku jednoho roku.“ „Dětské domovy poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, o něž nemá kdo pečovat nebo jimž nelze ze sociálních důvodů zajistit péči ve vlastní rodině, popřípadě náhradní rodinnou péči, a to ve věku od jednoho do tří let, pokud ze zdravotních nebo sociálních důvodů ji není nutné poskytovat starším dětem“. „Kojenecký ústav a dětský domov se podle místních podmínek spojí ve společné zařízení. Nové kojenecké ústavy se nezřizují.“ (<http://www.fod.cz/klokanek.htm>, staženo 24. 10. 2010)

4.2.10. Desatero pro náhradní rodiče

Níže uvedení autoři uspořádali do deseti základních bodů poučky a rady pro náhradní rodiče (Matějčíček, Dytrych, 1997):

1. Nebojme se přijmout své náhradní rodičovství! Důležité je podle autorů přijmout dítě za své a brát své rodičovství jako skutečné. Psychologické rodičovství je mnohem důležitější než biologické.
2. Nebojme se o lásku dítěte! Pro dítě je důležitá mateřská láska. Méně důležité je, potvrzení z porodnice. Mateřská a otcovská láska přinese i lásku dítěte.
3. Nebojme se práce na sobě samých! Je pravda, že biologičtí rodiče mají snazší cestu k porozumění dítěte v jeho individualitě a jedinečnosti. Adoptivní rodiče a ostatní vychovatelé v náhradní rodinné péči se k tomu musí nejprve propracovat. Dítě je tajemstvím, které musí teprve odhalovat. Nedočkavost, netrpělivost, dlouhodobé neuspokojení potřeby rodičovství jsou jim v tom spíše překážkou než pomocí. Překypují citem, který musí být regulován a sveden do účelných pracovních kolejí. Musí zkrátka na sobě víc pracovat, musí více myslet, více toho procítit (a zřejmě i více vytrpět) – zato však (a to je nepochybně odměna nad odměny) velkou většinou své rodičovství také do větší hloubky prožijí a více si z něho pro růst své vlastní osobnosti odnášejí.
4. Zatajená pravda je v lidských vztazích nebezpečná. Nový svazek nemůže pojistit sebelepší zákon, nýbrž pravda. Náš zákon o rodině vychází adoptivnímu svazku dalekosáhle vstříc. Poskytuje mu vnější ochranu. Vnitřní ochranu mu však mohou zajistit jen rodiče sami. Stane se tak, přijmou-li identitu adoptivních rodičů a budou-li vést dítě, aby i ono přijalo pozitivní identitu adoptovaného dítěte. Tato identita je svým způsobem „jiná“ a „zvláštní“, ale není v podstatě ani horší, ani lepší než identita tzv. normální. Literatury je o tom dost a další pomoc a vedení získají osvojitelé (a ovšem i pěstouni, nevlastní rodiče atd.) v poradenské službě krajských zařízení pro náhradní rodinnou péči, v kojeneckých ústavech, na pracovištích klinické psychologie apod.

5. Dítě má o sobě vědět víc, než vědí ostatní! To proto, aby nebylo zaskočeno informacemi, kterým nerozumí, a které mohou neblaze poznamenat jeho vztah k rodinným vychovatelům. Jeho identita adoptivního dítěte má být jasná, čistá, spolehlivá. Má si být jisto, že „jeho lidé“ je mají rádi, že je „nedají, děj se co děj“, že jim na něm záleží jako na „ničem jiném na světě“.
6. Nestačí sdělit, je třeba sdílet! Nečekat, až se dítě bude ptát, ale začít při vhodné příležitosti sami! Adoptivní rodiče se někdy mylně domnívají, že když dítěti jednou řekli, že je přijali z dětského domova a dítě na to nijak nereagovalo, že splnili svou povinnost a že je vyhráno. K tomu, aby to dítě pravdu skutečně přijalo a dobře zabudovalo do své osobnosti, je však třeba onen fakt opakovaně sdělovat a opakovaně v pevném citovém společenství prožívat. Např. den, kdy jsme dítě přijali, slavíme jako druhé narozeniny a jako „nejšťastnější den našeho života“, doneseme květiny paní ředitelce kojeneckého ústavu nebo dětského domova atd. Podnětů a zkušeností přináší opět naše literatura dost a dost.
7. Dítě není z nás, ale je naše! Nemusíme se bát nepříznivá genetické výbavy, ale musíme počítat s tím, že některé povahové rysy dítěte, jeho sklony, úroveň intelektových schopností i rozložení a výkonnost jeho jednotlivých mentálních funkcí jsou vždy do určité míry dědictvím po předcích. S tímto dědičným vkladem máme dále výchovně hospodařit, k dobrému ho užívat, ale nesnažíme se jej vymazat, potlačit, přetvořit. Pamatujme na moudrého J.A.Komenského a nemysleme si, že jsme mistry nad mistry, nýbrž přijímejme s vděčností jako vzácný dar to, co nám v dítěti bylo svěřeno. Snažíme-li se dítěti porozumět, udělali jsme už první krok na dobré cestě.
8. S horším počítejme, lepším se nechme překvapit! Tato poučka platí ostatně všude tam, kde rodiče, ať vlastní nebo nevlastní, přijímají s dítětem něco neznámého – což je vlastně vždy. Přepjatá očekávání, nadnesené ideály, které do dítěte vkládáme, jsou stejně nebezpečné jako určitá zaslíbení, jež by dítě podle našeho přání mělo splnit. A stejně tak je tomu s důvěrou v „neomezenou moc výchovy“, ba i v „neomezenou moc lásky“, a to především té naší. Zklamání, které následuje, stojí pak nezřídka na začátku celého koloběhu neblahých příčin

a následků, na jehož konci jsou poruchy chování dítěte a bolest rodičů nad svým výchovným nezdarem. Lze říci, že čím vyhraněnější představu mají osvojitelé, pěstouni a nevlastní rodiče o tom, jak má dítě vypadat a čeho má dosáhnout, tím problematičtější bývá jejich výchovné působení a ovšem i jeho výsledek. Více než tzv. prostí lidé bývají proto ohroženi intelektuálové, umělci se svými ambicemi, ale i někteří lidé „věřící“, lpící na neměnných a přísných pravidlech regulujících život.

9. O původních rodičích dítěte jen to dobré! K identitě dítěte patří vědomí o vlastním původu, a tedy i vědomí o biologických rodičích – ke zdravé identitě patří světlý obraz o původu a lidech na něm účastných. S existencí původních rodičů se musí vyrovnat jak osvojitelé, tak nevlastní matky a otcové po rozvodu nebo úmrtí rodičů vlastních. Jen pěstouni mají v tomto bodě situaci poněkud usnadněnu, neboť původní rodiče podle zákona zastupují, avšak plně je nenahrazují. Nesnažíme se v dítěti vzbuzovat pocit vděčnosti, že jsme je vytrhli z nebezpečí, vysvobodili z bídy, ochránili je před strádáním, ať už ve vlastní rodině, nebo kdesi v ústavu, ale realisticky mu nabízíme sebe jako ty, kdo je mají rádi. O původních rodičích mluvíme tak, abychom mohli eventuálně podrobnosti přidávat, ale nemuseli nic měnit. Fakt, že dítě opustili, vykládáme spíš jako nemoc, nedostatek schopností k výchově, nešťastnou shodu okolností, „nerozumnost“, duševní poruchu, nikoliv však jako morální špatnost. Děti (nejčastěji ve věku až po pubertě) někdy vysloveně chtějí o svých rodičích vědět, někdy je chtějí i vidět – ani v tom případě není třeba jim bránit, pokud je možné setkání uskutečnit. Zkušenost říká, že tam, kde byla identita dítěte dobře budována a kde se osvojitelé, či jiní vychovatelé neprohřešili, proti tomuto přikázání, ani takové setkání zpravidla nezpůsobí ve vzájemných vztazích žádný otřes – ale naopak vztahy posílí. Dítě ocení, že „jeho lidé“, tj. ti praví, kteří s ním žijí a mají je rádi, o jeho zploditelích nic zlého neřekli – tito praví rodiče stoupnou tedy v jeho hodnocení.

10. Otevřené rodinné společenství! Adoptivní rodiny jako ostatně vůbec všechny rodiny, které se něčím výrazně vymykají z běžné společenské konvence, mívají

tendenci izolovat se a vytvářet si obranné a ochranné mechanismy. Jako by očekávaly útok zvenčí a už předem proti němu staví své vnitřní barikády. Taková tendence samozřejmě neprospívá nikomu, a nejméně ovšem dítěti. Nezřídka se stane, že dítě pak (nejčastěji v době dospívání) „naletí“ na lákadla nejrůznějších part, jež mu nabízejí nové „netušené“ zkušenosti a požitky zakázaného ovoce. Proto je dobré, aby od počátku byli do adopce dítěte zasvěceni prarodiče, příbuzní a známí, aby s rodiči byli zajedno v postojích k dítěti, aby spolupracovali a pomáhali v těžkostech. Zkušenost totiž říká, že vnitřním rozpadem je sice ohroženo bezdětné manželství víc než manželství s dětmi, ale že manželství s „přijatými“ dětmi je vystaveno větším nebezpečím než manželství s dětmi vlastními. Jako tedy musí adoptivní rodiče pracovat více sami na sobě, tak je třeba, aby i jejich blízké i vzdálenější společenské okolí jim bylo v jejich životním úkolu více nápomocno.

4.2.11. Náhradní rodinná péče – statistiky

Ministerstvo práce a sociálních věcí zpracovalo za rok 2008 nejrůznější statistiky týkající se tematiky náhradní rodinné péče (http://www.mpsv.cz/files/clanky/7311/Poradni_sbor_2008.pdf 24.10.2010):

- Počet dětí v evidenci ministerstva práce a sociálních věcí k 31.12.2008 vedené za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče - viz tabulka 1.

Celkem	Pěstounská péče	Osvojení
735	532	203
100%	73%	27%

tabulka 1. Počet dětí v evidenci vedené za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče

- Celkový počet postoupených spisových dokumentací nezletilých dětí na Ministerstvu práce a sociálních věcí za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče ke dni 31. 12. 2008 – viz tabulka 2.

Celkem	Pěstounská péče	Pěstounská péče, osvojení	Osvojení
279	204	62	13
100%	73%	22%	5%

tabulka 2. Celkový počet postoupených dokumentací za účelem zprostředkování náhradní rodinné péče

- Zprostředkování náhradní rodinné péče Ministerstvem práce a sociálních věcí za rok 2008 (celkový počet a formy náhradní rodinné péče) – viz tabulka 3.

	Počet dětí	Počet žadatelů	Forma náhradní rodinné péče-osvojení	Forma náhradní rodinné péče-pěstounská péče
Zprostředkování náhradní rodinné péče	82	64	12	70
Nedoporučena náhradní rodinná péče	31	22	4	27

tabulka 3. Celkový počet a formy náhradní rodinné péče za rok 2008

4.3. Náhradní ústavní péče

Vzhledem k tomu, že se ve své práci zabývám převážně náhradní rodinnou péčí, dotknu se této oblasti jen okrajově a přiložím mezinárodní výzkum zabývající se popisem, kvalitou a kvantitou náhradní ústavní péče v rámci Evropy. Systém náhradní ústavní péče dnes spadá pod tři klíčová ministerstva.

Ministerstvo zdravotnictví spravuje:

- kojenecké ústavy,
- dětské domovy pro děti do tří let,
- dětské psychiatrické léčebny a oddělení dětské psychiatrie.

Dětské domovy pro děti do tří let a kojenecké ústavy jsou prvním stupněm náhradní ústavní péče, a jak je zřejmé pečují o děti do tří let věku. Důležitým úkolem těchto zařízení je vyjasnění sociálně-právní situace dětí ve spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí a dalším neméně důležitým úkolem těchto zařízení je zajištění základní péče pro tyto děti.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy spravuje:

- diagnostické ústavy pro mládež,
- dětské diagnostické ústavy,
- výchovné ústavy pro děti,
- dětské domovy (internátní nebo rodinného typu),
- dětské domovy se školou,
- výchovné ústavy pro mládež.

Výše uvedené instituce jsou školská zařízení pečující o děti ve věku od tří do osmnácti let, nebo do ukončení přípravy na nástup do budoucího povolání.

Ministerstvo práce a sociálních věcí spravuje:

- ústavy sociální péče pro děti a mládež (s mentálním, tělesným nebo smyslovým postižením). (Svobodová, Vrtbovská, Bártová, 2002)

Následující výzkum mimo jiné potvrzuje mnohé hypotézy o tom, že ústavní péče nebývá dostatečně podnětným prostředím pro vývoj dítěte z důvodu nedostatečného individuálního přístupu k jedinci.

4.3.1. Mapování počtu a vlastností dětí mladších tří let v ohrožení napříč Evropou

Professor Kevin Browne, Dr Catherine Hamilton-Giachritsis, Dr Rebecca Johnson a kolektiv jejich spolupracovníků vytvořili studii, která mapuje počet dětí v ohrožení, dále definuje příčiny a následky tohoto ohrožení. Velice často se jedná o děti umístěné do náhradní ústavní péče.

Malá část dětí je bez rodičů. Může to být způsobeno tím, že jejich biologičtí rodiče zemřeli, nebo je opustili z nejrůznějších důvodů. Jiné děti jsou odebrány svým rodičům na základě soudního rozhodnutí z důvodu, že jejich rodiče nemají prostředky či zájem o přiměřenou péči o ně. Z těchto důvodů potřebuje většina zemí zajišťovat nebo pomáhat při náhradní péči, a to buď dočasně či natrvalo. Typy náhradní péče se liší dle jednotlivých zemí, tyto typy zahrnují péči formou pobytu v různých ústavech, až péči založenou na rodinném prostředí jakými jsou opatrovnictví (poručnictví) zajišťované příbuznými či přáteli, pěstounská péče či adopce. Toto se může časem měnit vlivem výzkumů či sociální politiky.

John Bowlby (tzv. attachment theory) zdůrazňuje negativní důsledky ústavní péče ve srovnání s péčí v náhradních rodinách. To vedlo k poklesu využívání ústavní péče ve formě velkých dětských domovů v některých částech Evropy během poslední čtvrtiny 20. století. V jiných zemích byla politika péče o děti (co se týče psychosociálních potřeb dětí) ovlivněna méně Bowlbyho dílem. Namísto toho byl kladen důraz na psychické potřeby dětí a kontrolu jejich prostředí. To vedlo k důvěře spíše v *ústavy*, než k vývoji náhradního rodičovství, jako jsou pěstounská péče či adopce.

Postupy politiky ochrany dětí a způsoby odebrání práv rodičů zažily větší pokrok než vývoj komunitních služeb, které zachovávají práva dětí tak, aby byly ochráněny anebo byly vráceny do původních rodin nebo jim byla poskytnuta péče formou náhradní rodiny. Proto jsou děti přemísťovány do nemocničních a ústavních zařízení jakými jsou „domy bezpečí“ často založené na dlouhodobé práci.

4.3.1.1. Zadání projektu

Děti ve věku 0 – 3 roky bez rodičů umístěné do ústavní péče jsou vystaveny riziku problémů plynoucích z jejich umístění, zpoždění jejich mentálního vývoje a neurální atrofie během vývoje jejich mozku. Zanedbání a újma způsobené raným strádáním po rodičích jsou srovnatelné s násilím vůči malému dítěti.

Tento patnáctiměsíční projekt sponzorovaný Daphne programem Evropské unie (the European Union Daphne Programme) v letech 2002 až 2003 a evropskou pobočku Světové zdravotnické organizace (the World Health Organisation Regional Office for Europe) zkoumal 33 zemí v rámci Evropy a zjišťoval počet a vlastnosti dětí mladších tří

let bez rodičů umístěných v ústavní péči po dobu delší tří měsíců v roce 2003. Výzkum v oblasti kvality ústavní péče byl řízen v devíti partnerských zemích: Dánsko, Francie, Řecko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko, Turecko a Velká Británie. Projekt také identifikoval rozsah a náklady alternativních služeb pro malé děti, které potřebují péči a ochranu (např. náhradní rodinnou péči) a použití národní i mezinárodní adopce jako reakce na rodinnou chudobu nebo zneužívané, zanedbávané či opuštěné děti.

Byly použity dvě metody pro sběr dat. Za prvé byly v rámci Evropy kontaktovány úřady pro zdraví (či ministerstva zdravotnictví) a byly poptávány oficiální informace, které používají jako své zdroje evropskou pobočku Světové zdravotnické organizace, k tomu, aby podpořily myšlenky této organizace. Za druhé z důvodu zaměření se na ústavní péči a sledování jejího dopadu na děti byl navštíven vzorek těchto ústavů v devíti partnerských zemích.

4.3.1.2. Poznatky z výzkumu

Pro 32 zemí Evropy, jež byly dotazovány (Švýcarsko nebylo zahrnuto z důvodu nedostatku národních údajů na toto téma) bylo odhadnuto 23 099 dětí ve věku do tří let evidovaných v ústavní péči. Pro porovnání je počet dětí do tří let věku v těchto 32 zemích odhadovaný na 20,6 milionu. To znamená, že na 10 000 dětí do tří let věku připadá 11 dětí, které žily v ústavní péči déle jak tři měsíce v roce 2003.

Byly nalezeny velké rozdíly mezi jednotlivými zeměmi, co se týče podílu dětí do tří let pobývajících v ústavní péči. Čtyři země měly na 10 000 dětí do tří let věku méně jak jedno dítě v ústavní péči, dvanáct zemí mělo z 10 000 dětí jedno až jedenáct v ústavní péči, sedm států mělo jedenáct až třicet dětí z 10 000 v ústavní péči a alarmujícím zjištěním bylo, že osm států mělo 31 až 60 dětí v ústavní péči z 10 000 ve věku do tří let. Lucembursko nemohlo poskytnout informace o podílu dětí v ústavech.

Srovnání důvodů umístění dětí do náhradní rodinné péče vykazovalo významné odlišnosti. V patnácti členských státech EU byla velká většina (69%) dětí umístěných do ústavní péče kvůli zneužívání a zanedbávání, 4% dětí se rodiče vzdali, 4% dětí kvůli postižení a 23% dětí ze sociálních důvodů, jako např. u rodičů ve vězení. V ústavech nebyli umístěni sirotci. Oproti tomu v ostatních zkoumaných zemích byly děti umístěné do ústavní péče ze 14% z důvodu zneužívání či zanedbávání, 32% dětí se rodiče vzdali,

23% z důvodu postižení, 25% dětí – tzv. sociálních sirotků – umístěných do ústavní péče z důvodu závažného onemocnění rodičů či jejich nezpůsobilosti a 6% sirotků.

V hloubkové studii kvality ústavní péče byly zjištěny velké rozdíly v počtu personálu vzhledem k počtu dětí, prostředí ústavu, v obsazenosti („přecpanosti“) ústavů, v jejich čistotě, dodržování nezbytné hygieny, kvalitě sociálních zařízení, ve hře a odpočinkových aktivitách apod. Byla pozorována pozitivní závislost mezi těmito hodnotami a stimulací a individuální péčí o dítě.

Byly též nalezeny obrovské rozdíly v dostupnosti dalších řešení od případů téměř neexistence pěstounské péče a možnosti obnovení rodiny až po zcela exkluzivní použití těchto nástrojů. Přesto bylo zjištěno, že ve všech zkoumaných zemích je ústavní péče dvakrát až třikrát nákladnější než náhradní rodinná péče.

V šestnácti analyzovaných zemích byly děti adoptovány přímo z ústavní péče, v pěti z těchto zemí navíc existovala mezinárodní adopce. V sedmi zkoumaných zemích byl určitý podíl dětí adoptovaných mimo hranice daného státu. Naopak do dvanácti evropských zemí byly – kromě propagované národní adopce - adoptovány v roce 2003 stovky (a v některých případech i tisíce) dětí za rok z celého světa.

4.3.1.3. Shrnutí studie

Tento text je prvním mezinárodním úsilím napříč celou Evropou měřit, srovnávat důvody, počty a charakteristiky dětí odebraných z rodin a umístěných do ústavní péče často jako výsledek nezpůsobilosti, rodinné chudoby, zneužívání dětí, jejich zanedbávání či opuštění. Je to také poprvé, kdy byly alternativy ústavní péče zkoumány napříč celou Evropou. Míra mezinárodní adopce (spíše než míra pěstounské péče a národní adopce) by měla vytvářet zájem pro obě – dárcovskou i přijímající zemi.

Projekt zvýšil povědomí o podmínkách a závažnosti strádání dětí mladších tří let včetně jejich případného postižení či příslušnosti k národnostní menšině. Je doporučeno jako prvořadý princip péče a ochrany dětí, že *žádné dítě mladší tří let, by nemělo být umístěno do ústavní péče bez osobního ošetřovatele*. Pokud je jako nouzové řešení použit vysoce kvalitní ústav, je doporučeno, aby délka setrvání dítěte nebyla delší než tři měsíce. (<http://209.85.135.132/search?q=cache:LRxYXIeJI0IJ:www.childcentre.info/>

projects/institutions/dbaFile12260.doc+Mapping+the+number+and+characteristics+of+children&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz 24.10.2010)

4.4. Adopce na dálku

Termín adopce na dálku se ujal v České republice. V ostatních státech, hlavně v anglicky mluvících zemích, se ujal název child sponsorship (sponzorování dětí). Zde nastává problém v nedoslovném překladu z angličtiny. Název Adopce na dálku® má zaregistrovaný pod ochrannou známkou Česká katolická charita u Úřadu průmyslového vlastnictví. Nikdo jiný nesmí používat toto označení. A jsme u toho problému, který vzniká hlavně při zmiňování práce organizací zabývajících se podobnou problematikou v médiích. Média nerozlišují pojmy adopce na dálku a sponzorování dítěte a používají toto označení pro všechny projekty sponzorování dětí bez ohledu na to, jaká organizace je sponzoruje.

Samotný projekt se zaměřuje na pomoc dětem, které žijí v chudých podmínkách. Cílem projektu je zprostředkování vzdělání dětem a pomoci finančně přispět jejich rodičům nebo opatrovníkům na výdaje spojené se školní docházkou. V těchto zemích se většinou za školní docházku platí a neexistují žádné formy sociální podpory rodiny od státu. Placené jsou dokonce i školní uniformy, sešity, učebnice apod.

V těchto případech nastupuje organizace, která se zabývá sponzorováním a snaží se zajistit sponzora, který bude ochotný „na dálku“ poskytnout finanční podporu konkrétnímu dítěti. Sponzorem se může stát kdokoli (jednotlivec, skupina lidí, školní třída, instituce apod.). Ten posílá pravidelně určitou částku, která je závislá na výběru dítěte a na zemi, kde žije. Z této částky odchází část spojená s výdaji na dítě a jeho pravidelnou školní docházku a část je určená na platy zaměstnanců a chod organizace. Peníze se posílají přímo na účet školy, kterou dítě navštěvuje nebo na místní pobočku organizace, která peníze předává škole. Dítě si vybírá jeho sponzor dle databáze, která je k nahlédnutí na internetových stránkách vybrané organizace. Seznam obsahuje nejčastěji fotografii dítěte, jeho věk, jméno a zemi, odkud pochází. Řada organizací má ještě uveřejněné další informace o rodičích, sourozencích, zdravotním stavu a zájmech dítěte. Příspěvatel je pravidelně informován o prospěchu dítěte. Může si s ním i dopisovat.

Některé organizace mají povolené i posílání dáreků mimo pravidelný sponzoring. Přispívání probíhá libovolně dlouhou dobu, kterou určuje sponzor, ale ideální je ukončit zasílání příspěvků až po dokončení školní docházky dítěte.

5. SLABÉ STRÁNKY NÁHRADNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICĚ A NÁVRH NA ZLEPŠENÍ DOSAVADNÍHO STAVU

V této kapitole budu vycházet hlavně z dokumentu *Prohlášení neziskových organizací ke stavu systému náhradní péče a péče o dítě a rodinu* (Bubleová, Kovařík, 2003), jemuž vyslovilo podporu vícero neziskových organizací angažujících se v oblasti péče o ohrožené děti a rodiny. Jde o ty nejvíce a nejčastěji zmiňované problémy a nedostatky náhradní péče u nás.

K problémům náhradní rodinné péče patří:

- roztržitá, nejednotná organizace náhradní rodinné péče
- zdlouhavost a nepružnost při umisťování dětí do rodin
- nedostatečná koordinace a spolupráce všech institucí náhradní rodinné péče
- chybí alternativní formy náhradní rodinné péče (např. profesionální pěstounská péče)
- umisťování dětí se zvláštními potřebami a dětí jiného etnika (Bubleová, Kovařík, 2003).

Co se týká zlepšení této situace, nastiňují výše uvedení autoři některé možnosti, jak tento stav zlepšit:

- zavedení alternativních forem náhradní rodinné péče a stálé zdokonalování systému
- zajistit pravidelné vzdělávání, kurzy a cvičení pro pracovníky v oboru
- zvýšit počet sociálních pracovníků a povýšit jejich statut (neustálé vzdělávání pracovníků)

Vymezením těchto nedostatků určují odborníci na náhradní rodinnou péči u nás také směr, kterým by se měl systém náhradní rodinné péče ubírat.

V mé práci a hlavně v její výzkumné části se zabývám otázkou vzdělávání sociálních pracovníků z oboru náhradní rodinné péče. Dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních

službách § 110 je předpokladem pro výkon povolání sociálního pracovníka způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost podle tohoto zákona. „Odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je:

- a) vyšší odborné vzdělání získané absolvováním vzdělávacího programu akreditovaného podle zvláštního právního předpisu v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitativní a sociální činnost,
- b) vysokoškolské vzdělání získané studiem v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu, zaměřeném na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo a speciální pedagogiku, akreditovaném podle zvláštního právního předpisu,
- c) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v předchozích bodech v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 5 let, za podmínky ukončeného vysokoškolského vzdělání v oblasti studia, která není uvedena v bodě b),
- d) absolvování akreditovaných vzdělávacích kurzů v oblastech uvedených v písmenech a) a b) v celkovém rozsahu nejméně 200 hodin a praxe při výkonu povolání sociálního pracovníka v trvání nejméně 10 let, za podmínky středního vzdělání s maturitní zkouškou v oboru sociálně právním, ukončeného nejpozději 31. prosince 1998“ (ÚZ Sociální zabezpečení 2010, s. 188).

6. HISTORIE NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

Po roce 1918 prošla náhradní rodinná péče řadou změn. Původně byly tyto instituce zřizovány spíše pro zajištění rodinného prostředí a výchovu, dnes se největší důraz klade na blaho dítěte. Touto myšlenkou jsou dnes propojeny všechny instituce zabývající se nějakou z forem náhradní rodinné péče.

Hovoříme-li o adopci, ta má své kořeny v odkládání přespočetných dětí či mezi šlechtou nežádoucích potomků. Za počátky pěstounské péče pak můžeme jednoznačně označit kojné, následně pak chůvy a pěstounky (Matějček, 1999).

V Evropě v době středověku o dítě pečovala najatá kojná a u ní někde odložené na venkově pobývalo až dva roky. Po dvou letech se vracelo dítě zpět ke své rodině. V době osvícenství se zřizuje velké množství nalezinců a u kojných děti pobývají někdy i šest let.

Právní formu nabývá osvojení již za starého Říma. Podle tohoto práva platí „*adoptio naturam imitatur*“. To znamená, že vztah mezi osvojencem a osvojitelem je podobný jako vztah mezi rodiči a vlastním dítětem (Matějček, 1999).

Postupně vznikají nalezince v Itálii a Francii. V některých kostelech byly vybudovány speciální nádoby na odkládání dětí. Zde mohly matky odložit své nechtěné děti v naději, že se o ně někdo postará (obdoba dnešních babyboxů).

U nás byl první nalezinec založen roku 1789. Jmenoval se Pražský nalezinec. Pokud se dítě do takového nalezince dostalo, neznamenal to vždy pokojný život, který by jinak možná prožilo někde na ulici žebráním. Nalezince neměli dobré hygienické podmínky a z důsledku infekčních onemocnění nebo psychické frustrace byla v těchto zařízeních vysoká úmrtnost dětí. V literatuře se uvádí, že pouze 10% dětí se dožívalo věku deseti let. Při dosažení věku šesti let nemají pěstouni nárok na žádnou podporu. Dítě si mohou ponechat ve vlastní péči, ale všechny náklady na jeho žití hradí pěstouni sami. V našich zemích byly zřizovány porodnice a nalezince již od vlády Marie Terezie a Josefa II. Doba preromantismu a romantismu s sebou nesla příliv citlivosti v péči o opuštěné děti. Nalezince byly většinou přeplněné a uchazečů o děti bylo málo.

Uchazeči o tyto děti byli bohatí osvojitelé, kteří měli zájem na zachování rodu a neměli možnost mít vlastní potomky nebo těmto dětem prokazovali dobrodiní. (Matějček, 1999)

Po 1. světové válce dochází k dalšímu zásadnímu obratu, kromě zájmu osvojitelů se začíná klást důraz i na zájem dítěte. Ochrana dítěte se stává v novém Československu nepsaným celonárodním programem. Zemská ústřední péče o mládež (dříve České zemské komise) spravovala ve 30. letech 24 okresních sirotčinců, stát spravoval 60 dětských domovů, které byly určeny k dočasnému a ozdravnému pobytu dětí opuštěných nebo ohrožených. Určitý rodinný ráz byl zajištěn kapacitou max. dvaceti míst. (Matějček, 1999)

Pěstounská péče se dělila na čtyři typy:

- nalezenecká – tato péče většinou již manželů pěstounů navazovala na pobyt dítěte v nalezinci, popřípadě sirotčinci. Pak se dítě do ústavu většinou vracelo. Výběr pěstounů a následný dohled vykonával ústav na základě ústavního poručnictví
- řízená a kontrolovaná – kontrolu prováděla Okresní péče o mládež a spočívala v tom, že sociální pracovníci vyhledávali vhodné, mravně nezávadné a spolehlivé pěstouny. To všechno probíhalo pod hlavičkou zákona O ochraně dětí v cizí péči a dětí nemanželských z roku 1921. Nutno dodat, že zde již probíhá pěstounská péče i bez nároku na odměnu
- v koloniích – vzniká na Moravě a spočívá v zakládání kolonií rodin v sousedních obcích pečujících o tyto děti a navzájem si pomáhajících. Výhodou byla i snazší kontrola těchto rodin, protože se nacházeli v blízkosti. Např. v roce 1937 působilo po celé republice 24 takových kolonií.
- na základě soukromé dohody mezi rodiči dítěte a mezi pěstouny bez soudního jednání – je to jediný typ pěstounské péče, který se praktikoval až do sedmdesátých let. Jednalo se především do svěřeni dítěte do péče příbuzným např. prarodičům. (Matějček, 1999)

Po 2. světové válce začaly převažovat názory o vhodnosti spíše ústavní péče než náhradní rodinné péče. Pěstounská péče byla úplně zrušena a rozvíjeli se dětské

domovy. Zákon č. 94/1963 Sb. umožnil zbavit rodiče jejich rodičovských práv. Díky tomuto zákonu byla umožněna výchova formou adopce (osvojení). I přes toto ustanovení zůstávalo v domovech velké množství dětí, které z nějakého důvodu nebyly vhodné pro adopci. Většinou je důvodem vážné zdravotní postižení dítěte, dosažení vysokého věku, deprivace znemožňující plnohodnotný život mimo zařízení nebo odlišná národnost dítěte. Pro tyto děti vznikala zvlášť pěstounská péče. Původně se prováděla ve třech centrech jako experiment. Samotný zákon o pěstounské péči byl schválen v roce 1973 (č. 50/1973 Sb.). V současné době roste zájem společnosti o rychlé a kvalitní umístění dětí do náhradní rodinné péče. Kvalitní vliv, který tento proces má na vývoj deprivovaných dětí, je zřejmý.

7. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE V ZAHRANIČÍ

V této kapitole uvádím systém náhradní rodinné péče v pěti vybraných evropských státech.

7.1. Velká Británie

Velkým problémem náhradní rodinné péče ve Velké Británii je nedostatek pěstounů a umístování starších dětí do rodin. Lépe se stejně jako u nás umisťují mladší děti než adolescenti. Co je ale velkým rozdílem od náhradní rodinné péče v České Republice, je dřívější odchod z pěstounské rodiny. U nás je to až po osmnáctém roce, ve Velké Británii je to už mezi šestnáctým a sedmnáctým rokem.

Typy pěstounské péče ve Velké Británii:

1. Respitiční pěstounská péče (Respite care) – tato péče slouží ke vzájemnému odpočinku rodičů od dítěte a naopak. Jedná se o krátkodobý odpočinek většinou víkendový nebo týdenní. Tento typ pěstounské péče využívají hlavně rodiny, ve kterých jsou děti s tělesným postižením, s poruchou učení nebo s konflikty v dospívání.
2. Azylová neboli emergentní pěstounská péče – jde o formu azylové rychlé péče pro dítě, které potřebuje okamžitou pomoc. Rodiny jsou připravené přijmout dítě kdykoli a za to pobírají zvláštní příspěvek za „pohotovost“ a příspěvek za momentální umístění dítěte do rodiny. Jedná se o krátkodobé umístění na den nebo několik dní dokud se nastalá situace neuklidní nebo se dítěti nenajde dlouhodobější umístění.
3. Krátkodobá pěstounská péče – její trvání je několik dnů až tři měsíce. Nastává ve chvílích, kdy se rodič z nějakého důvodu nemůže plnohodnotně postarat o dítě (např. při hospitalizaci) a není v rodině nikdo jiný, kdo by se mohl o dítě postarat. Tato péče nastává také ve chvíli nějakého diagnostického problému v rodině.

4. Střednědobá pěstounská péče – děti jsou do této péče umisťovány na sedm týdnů až dva roky. Je to nejvyužívanější forma pěstounské péče. Je zde poskytnut čas rodině na vyřešení problémů a dítě je ochráněno před patologickými jevy, které by mu v rodině mohly hrozit.
5. Dlouhodobá a trvalá péče – trvá v rozmezí od dvou let do zletilosti. Pokud se dítě nemůže vrátit do své biologické rodiny, dochází k osvojení dítěte. Velké množství případů dětí přijatých do dlouhodobé péče končí osvojením pěstouny.
6. Soukromá pěstounská péče – rodiče dítěte si pěstouny vybírají sami nebo souhlasí s výběrem a vyplácí jim příspěvek. Nutné je ohlášení umístění dítěte do rodiny sociálním úřadům a povinností úřadů je prověření vhodnosti sociálního prostředí pro dítě.
7. Profesionální specializovaná pěstounská péče – profesionálně vyškolení pěstouni pečují v rodině o špatně vychovatelné děti či mladistvé.
8. Pěstounství pro mladé delikventy ve vazbě – cílem této péče je uvědomění si svého závažného činu a pomocí supervize a kontroly zabránění recidivy.
9. Víkendové a prázdninové pěstounství – možnost strávení víkendu nebo prázdnin v rodině pro děti, které soustavně žijí v domovech nebo internátech. (Nezvalová, 2008)

7.2. Dánsko

„Profesionální pěstounská péče je jednou z nejvíce využívaných forem náhradní rodinné péče v Dánsku. Vychází zde časopis zaměřený na náhradní rodinnou péči, časté jsou též výzkumy a studie v oblasti profesionální pěstounské péče. Díky možnosti získávat nové informace a kontakty spolupracuje Dánsko i s jinými státy, kde rovněž profesionální pěstounská péče funguje.“ (Nezvalová, 2008, s. 29)

V literatuře se uvádí, že mimo rodinu žije asi čtrnáct tisíc dětí a z tohoto počtu polovina žije v zařízeních profesionální pěstounské péče. V Dánsku téměř není sociální osíření a z tohoto důvodu jsou děti umisťovány do náhradní rodinné péče po domluvě biologických rodičů a sociálních úřadů. Pokud se dítě odebírá z rodiny po zásahu soudem, jde hlavně o případy ohrožení zdravotního a psychického stavu a vývoje dítěte.

Pěstounská péče je hrazena z daní a kompetencí spadá pod příslušné místní úřady. Pěstounská péče zaniká dovršením osmnáctého roku a může být prodloužena do třidvaceti let. (Nezvalová, 2008)

7.3. Rakousko

Významnou roli v systému zaujímá sdružení „Iniciativa náhradní rodina“ pod vedením Dr. Elizabeth Liter. Instituce zajišťuje přípravu a školení pěstounů a pomoc pěstounským rodinám. Sdružení také spolupracovalo na projektu tzv. „*sociálně-pedagogických pěstounských rodin*“. Účastníci projektu absolvují nástavbový kurz v rozsahu šedesát jedna hodin, který je především zaměřen na prohloubení získaných znalostí z tzv. „Přípravných kurzů pro pěstounské a osvojitelské rodiny“ a dále má aktéry seznámit se specifiky profesionální pěstounské péče. Bubleová aj. uvádí, že: „ Do takovéto terapeutické rodiny přicházejí děti jinak obtížně umístitelné, různě znevýhodněné, starší apod. Po převzetí dítěte tyto pěstouni dostávají kromě úhrady nákladů spojených s péčí o dítě finanční odměnu (plat) a plné sociální zabezpečení tak, jako by byli zaměstnání... Z rakouských zkušeností vyplývá, že i přes takto zvýšené náklady je tento způsob stále ekonomičtější než pobyt dítěte v dětském domově.... Snahou sdružení je, aby se na náhradní rodiče začalo pohlížet stejně jako na pracovníky v dětských domovech i co se týká výše zmíněného sociálního a finančního zabezpečení.“ (Bubleová, 2002, s. 22)

Existuje zde podobný systém náhradní rodinné péče jako u nás, ale navíc je zde profesionální pěstounská péče. Dalším rozdílem od náhradní rodinné péče u nás je možnost osvojení i dospělé osoby, která uzavřela manželství a má vlastní děti a v Rakousku není nezrušitelné osvojení nebo tzv. „denní matky“. Zde se jedná o matky, které jsou v domácnosti a k výchově svých dětí jsou ochotné vzít si ještě dítě nebo děti, jejichž rodiče celý den pracují. Této možnosti využívají pracující rodiče, kteří nechtějí umístit své dítě do hromadného výchovného zařízení.

7.4. Francie

Náhradní rodinná péče se snaží poskytovat podporu rodičům, aby jejich děti mohly zůstat v původní rodině. Rodiny, které zajišťují náhradní rodinnou péči, poskytují dítěti celodenní péči a výchovu a důležité je zpětné vrácení dítěte do biologické rodiny. Důležitou myšlenkou profesionální pěstounské péče je pomoc biologickým rodičům, spolupráce a asistence při vykonávání funkce rodiče. Náhradní rodina dostává nemalou finanční odměnu za svoji profesionální činnost. Náhradní rodiče jsou zaměstnanci oddělení pěstounské péče, které je zodpovědné za poklidný chod náhradní rodinné péče.

Rozdílné od naší struktury náhradní rodinné péče je tzv. role mateřské asistentky (amat-francouzsky). Stát se mateřskou asistentkou má svá určitá pravidla. Ženě musí být minimálně 21 let, podmínkou je finanční soběstačnost a ochota učit se a projít náročná školení. Důležitý je souhlas manžela či partnera mateřské asistentky pro umístění dítěte do rodiny, ale také jejich aktivní spolupráce. Mateřská asistentka pobírá měsíční plat nejméně 2,25 násobek minimální hodinové mzdy za každý den. Jejím zaměstnavatelem je orgán státní správy. Doporučením je nepřijímat více jak tři děti do péče jedné mateřské asistentky. Od státu má ještě nárok na pět týdnů dovolené, příspěvky na hygienické potřeby pro dítě, školní potřeby, ošatné, stravu a také na podporu v nezaměstnanosti, důchod, nemocenskou nebo na mateřskou dovolenou.

Finanční podpora mateřské asistentky má zajišťovat pozvednutí kvality poskytované služby.

7.5. Slovensko

„Na Slovensku funguje podobný systém náhradní rodinné péče jako u nás. Jednoznačnou výhodou celého slovenského systému náhradní rodinné péče o děti je jeho organizační sjednocení pod jeden řídicí a kontrolní orgán, kterým je Ministerstvo práce, sociálních věcí a rodiny. Do jeho působnosti spadá nejen oblast náhradní rodinné péče, ale celá náhradní výchova dětí – tedy také zařízení typu dětských domovů a kojeneckých ústavů. Sjednocení tak umožňuje kontinuální a systematickou práci s dítětem v celé

oblasti náhradní výchovy s tím, že klade důraz na péči v rodinném prostředí.“ (Pěstouni mají právo na služby, 2007, s. 175)

„Odlišný je také způsob řízení, kontroly, metodického vedení a koordinace státní správy v oblasti sociálně-právní ochrany dětí. Hlavním výkonným orgánem v oblasti sociálně-právní ochrany dětí je Obor sociálně-právní ochrany dětí a sociální kurately Úřadu práce, sociálních věcí a rodiny, které je institucí ministerstva.“ (Pěstouni mají právo na služby, 2007, s. 175)

Jedním velkým rozdílem je existence profesionální péče na Slovensku. Tento systém vznikl v roce 1995. Důležitou úlohu zde hraje také nestátní organizace Návrat, která stojí za zrodem profesionální pěstounské péče na Slovensku. Tato organizace se zabývá osvětou pro širokou veřejnost v otázkách náhradní rodinné péče. Lidé jsou informováni prostřednictvím odborných článků, natočených filmů a vydaných publikací.

Organizace Návrat uvádí problém v profesionální rodinné péči. Specifikem profesionální péče na Slovensku je, že profesionální pěstouni jsou zaměstnanci dětských domovů. A v této odlišnosti od profesionální péče v jiných zemích vidí organizace Návrat klíčový problém. Dítě tedy není umístěno do nové rodiny, ale je stále v péči ústavního zařízení.

„Jak uvádí statistiky, žije asi 7 000 dětí v ústavních zařízeních, z toho přibližně 3 600 v dětských domovech a 130 dětí v asi 70 profesionálních pěstounských rodinách. Osvojeno je ročně okolo 300 dětí. V klasické pěstounské péči je přes 2 000 dětí.“ (Nezvalová, 2008, s. 30)

Do umístění dítěte do profesionální pěstounské péče nerozhoduje soud, ale vedení příslušného dětského domova. Vhodnost rodičů určuje psychologické vyšetření a vyjádření organizace Návrat, která má k tomuto rozhodnutí akreditaci. Převážná většina dětí, které jsou umisťovány do profesionální pěstounské péče má zdravotním postižením nebo romský původ. Do jedné rodiny může být umístěno maximálně šest dětí a setrvávají zde až do plnoletosti popřípadě do věku dvaceti pěti let pokud studuje.

U nás i na Slovensku je shodně poskytován jednorázový příspěvek při svěřeni dítěte do péče a příspěvek dítěti svěřenému do náhradní rodinné péče, který je určen na uspokojování jeho potřeb. Na Slovensku existují dva typy příspěvků srovnatelné

u nás s odměnou pěstouna a s odměnou pěstouna ve zvláštních případech. Pokud má rodič nárok na jiné dávky v rámci státní sociální péče a podpory nemá rodič nárok na příspěvek srovnatelný s odměnou pěstouna. V případě, že rodiče pečují o dítě s těžkým postižením, je jim poskytován příspěvek srovnatelný s odměnou pěstouna ve zvláštních případech. Na Slovensku neexistuje příspěvek na zakoupení motorového vozidla, ale oproti českému systému zde existuje jednorázový příspěvek dítěti při ukončení náhradní rodinné péče. (Pěstouni mají právo na služby, 2007)

8. VÝZKUMNÁ ČÁST

8.1. Úvod

V této části práce následuje mnou provedený výzkum. Důležitou roli v systému náhradní rodinné péče hrají orgány zabývající se sociálně-právní ochranou dětí. Za užitečnou věc považuji zjistit podmínky a připravenost sociálních pracovníků na plnění úkolů v otázce náhradní rodinné péče a jejich názor na sebevzdělávání.

8.2. Cíl výzkumu a výzkumná otázka

Cílem tohoto výzkumu je zjištění názoru pracovníků v oboru náhradní rodinné péče na:

- osobnostní předpoklady (vlastnosti, zkušenosti, vědomosti, apod.) nutné ke kvalitně vykonávané profesi,
- vzdělávání (povinné, nepovinné) a jeho potřebnost pro rozvoj pracovníků v oboru a zaměstnání.

8.3. Metoda sběru dat

Jako prostředek pro získání odpovědí jsem zvolila nestandardizovaný polostrukturovaný rozhovor s vybranými respondenty. Připravila jsem si předem otázky, které jsem postupně položila všem vybraným dotazovaným. Díky osobním rozhovorům jsem také mohla pozorovat neverbální komunikaci respondentů. Připravila jsem si otázky, které jsem položila vybraným respondentům a přitom je zachytila na diktafon. Rozhovory se uskutečnily u čtyř dotazovaných přímo v místě jejich práce, u jedné dotazované se uskutečnil v budově vysoké školy, kterou dotyčná studuje. Po absolvování všech rozhovorů jsem poznámky a nahrávky sloučila dohromady a vše přepsala. Způsob dalšího zpracování sebraných dat uvádím v následující kapitole.

8.4. Způsob zpracování výzkumu

Konkrétním plánem (designem) pro zpracování výzkumu jsem vybrala zakotvenou teorii. Autory této teorie jsou Barney Glaser a Anselm Stress. Charakteristickými principy jsou (Švaříček, Šedřová, 2007):

- Cílem výzkumu je generovat novou teorii, která má být zakotvena v datech. Důležité je nebýt z výzkumu předpojatý.
- Cílem je také postihnout vztahy mezi proměnnými. Na základě dat se určují relevantní proměnné a až poté se analyzují vztahy mezi nimi.
- Teorie ukazuje na změnu reakcí aktérů při změně podmínek ovlivňující jednání.
- Dle Glasera a Stresse (1967) je třeba proniknout do výzkumu „čistý“, bez zatížení definicemi o výzkumu samotném.
- V teorii jsou vyvinuty systematické procedury, které se používají jako pomůcky k analýze sebraných dat.

Množství dat a zdrojů není při zakotvené teorii přesně určeno. Data jsou tzv. teoreticky nasycena ve chvíli, kdy už nám nepřinášejí nově poznatky. Poté přichází fáze kódování. Z nasbíraných dat vybíráme důležité kódy a připisujeme k nim vlastní poznámky. Kódováním rozbíjíme data do fragmentů (indikátorů) a ty poté rozřazujeme k příslušným konceptům. Koncepty jsou zařazovány do kategorií podle vytvořených kritérií. Na řadu přichází konstruování teorie. Kategorie jsou uvedeny do vzájemných vztahů. Důležitý je výběr jedné kategorie a kolem ní se vytváří nová teorie. (Švaříček, Šedřová, 2007)

Získaná data od respondentů jsem vyhodnotila pomocí zakotvené teorie. Při vyhodnocování výsledků jsem pracovala pomocí otevřeného kódování s kategoriemi, které jsem následně pouze vyložila. Tato metoda se nazývá metoda vyložení karet. „Výzkumník vezme kategorizovaný seznam kódů, kategorie vzniklé skrze otevřené kódování uspořádá do nějakého obrazce či linky a na základě tohoto uspořádání sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií. Není při tom nutné,

aby do výsledné analýzy vstoupily všechny kategorie, které jsme vytvořili.“ (Švaříček, Šedřová, 2007, s. 226)

8.5. Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří pět sociálních pracovníků zabývajících se náhradní rodinnou péčí. Kontakt na tyto pracovníky jsem získala návštěvou Krajského úřadu v Českých Budějovicích, odbor sociálních věcí a zdravotnictví. Na tomto odboru jsem se setkala s vedoucí oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Po krátkém rozhovoru a nastínění mé představy výzkumu jsem od ní získala pět kontaktů na sociální pracovníky zabývající se náhradní rodinnou péčí v Jihočeském kraji. Tato osoba je nadřízenou a koordinátorkou zvolených pracovníků pro výzkum. Vybrané sociální pracovnice a jednoho sociálního pracovníka jsem osobně kontaktovala telefonickým rozhovorem. Všem jsem nastínila téma své práce a žádost o osobní setkání a rozhovor. Tyto kontaktovaní souhlasili s osobním setkáním. Průběh všech rozhovorů jsem si zapisovala a také nahrávala na diktafon. S nahráváním jsem měla souhlas od všech respondentů. Rozhovory trvali v délce od 15 minut do 50 minut.

Následují charakteristiky jednotlivých respondentů:

- R1: sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči odboru sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu Vodňany – věk 48 let, oborem náhradní rodinné péče se zabývá 7 let, rozhovor proběhl v aule Zdravotně-sociální fakulty v Českých Budějovicích,
- R2: sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči odboru sociálních věcí v Českých Budějovicích – věk 40 let, oborem náhradní rodinné péče se zabývá 3,5 roku, rozhovor proběhl v kanceláři respondentky,
- R3: sociální pracovník pro náhradní rodinnou péči sociálního odboru v Týně nad Vltavou – věk 44 let, oborem náhradní rodinné péče se zabývá 2,5 roku, rozhovor proběhl v kanceláři respondenta,

- R4: sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči odboru školství, sportu a mládeže Městského úřadu v Českém Krumlově – věk 52 let, oborem náhradní rodinné péče se zabývá 17 let, rozhovor proběhl v kanceláři dotazované,
- R5: sociální pracovnice pro náhradní rodinnou péči odboru sociálních věcí Městského úřadu v Jindřichově Hradci - věk 53 let, oborem náhradní rodinné péče se zabývá 30 let, rozhovor proběhl v místě pracoviště respondentky.

8.6. Data získaná pomocí rozhovorů

Pomůckou pro rozhovory byl pečlivě připravený soubor otázek, které vycházely z cílu výzkumu a výzkumné otázky. Níže uvádím seznam těchto otázek.

1. Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhl(a)? Nebo si nějaké potřebné vzdělávání dokončujete?
2. Máte možnost se dále vzdělávat jako součást zaměstnání (školení, kurzy apod.)? Umožňuje Vám toto zaměstnavatel?
3. Je pro Vás přínosem setkávání se s kolegy stejné profese na těchto školeních?
4. Jsou pro Vás školení pořádaná např. na Krajském úřadu dostačující nebo se ještě vzděláváte sami ve svém vlastním volnu?
5. Myslíte si, že k dobrému vykonávání vaší profese je vysokoškolské vzdělání to nejdůležitější? V případě, že není vzdělání to nejdůležitější, co je podle Vás nejdůležitější dominantou k dobrému vykonávání této profese?
6. Máte vlastní rodinu? Máte děti?
7. Myslíte se, že má vliv na Vaší práci to, že máte (nemáte) vlastní děti a zkušenosti s nimi?

8.7. Výsledky výzkumu a jejich interpretace

Na základě přepisu a podrobného procházení sebraný dat jsem vyhodnotila následující kategorie:

- Vzdělávání sociálních pracovníků v rámci zaměstnání.
- Krajská setkávání jako forma setkávání v oboru.

- Podmínky a předpoklady pro dobré vykonávání profese pracovníka v oboru náhradní rodinné péče.
- Zkušenosti s výchovou vlastních dětí jako přínos k práci.

Tyto kategorie jsou detailně popsány v následujících kapitolách.

8.7.1. Vzdělávání sociální pracovníků v rámci zaměstnání

Z dotazovaných respondentů má jeden vysokoškolské vzdělání sociálního zaměření, dvě respondentky si vzdělání podle zákona doplňovat nemusí (i přes to si jedna z nich vysokoškolské vzdělání doplňuje pro svou vlastní potřebu). Dvě z dotazovaných potřebné vzdělání nemají, jedna si ho doplňovat nebude z důvodu, že by dokončila vysokou školu a šla by do důchodu. Poslední z respondentek se snaží už třetím rokem na vysokou školu udělat přijímací zkoušky zatím bez úspěchu.

V této kategorii se respondenti nejvíce rozpovídali o tématu vzdělávání dle zákona, které musejí mít splněné a také o vzdělávání v rámci svého vykonávaného zaměstnání. Zde se tedy nejvíce mluvilo o tom, jaké je množství nabídek a také jaké jsou finance a možnosti tyto kurzy navštěvovat. Všichni se zúčastňují povinných kurzů a školení v rozsahu jaký jim stanovuje zákon. Jedna z respondentek má pocit, že by se ráda vzdělávala více, ale nejsou k tomu finance.

Chtěla bych se vzdělávat víc, tak čtyři školení za rok bych brala. Teď máme sotva dvě. Je nás tu hodně a nabídek je docela dost, ale stalo se mi, že problémem byly finance.

Další z dotazovaných říká, že školení mají opravdu hodně a zaměstnavatel jim vychází ve všech ohledech vstříc.

..., když nám zaměstnavatel školení schválí, tak můžeme jet a vychází nám hodně vstříc. Nemáme problém, že by třeba z důvodu finančních řekli, že nemůžeme jet. To se nám ještě nikdy nestalo.

Ostatní tvrdí, že nabídek na školení je dost, ale rozhodují ve většině případů finance.

Téměř všechny školení jsou placeny a rozhoduje, kolik stojí. Měl jsem domluvené školení na konci roku a bylo mi řečeno, že město má napnutý rozpočet, tak jsem nikam nejel.

Společně se shodují na tom, že problémem proč nenavštěvovat vybraná školení či vzdělávací programy by mohl být čas. Na tuto otázku si, ale shodně odpovídají tím, že je u každého možnost zástupu jiným kolegou nebo kolegyni. Takže to nakonec z rozhovoru nevyplývá jako problém.

Pracovní vytížení se dá zvládnout zástupem jiné kolegyně.

8.7.2. Krajská setkávání jako forma setkávání v oboru

Jde o setkávání pracovníků náhradní rodinné péče na Krajském úřadu v Českých Budějovicích. Těchto setkání je přibližně deset za rok. Scházejí se zde všichni sociální pracovníci zabývající se náhradní rodinnou péčí ze všech obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji. Rozděluje se na dvě části. V první části jsou pracovníci seznamováni s novinkami v náhradní rodinné péči, s novými zákony, vyhláškami, směrnicemi. Ve druhé části se zabývají kazuistikami a konkrétními případy z oboru.

Na pravidelném setkání na kraji se setkávám se svými kolegy. Povinné to není, ale myslím si, že jezdí všichni.

Těchto setkání se zúčastňují všichni respondenti pravidelně. Bez rozdílu názorů to berou jako obrovský přínos k práci. Navíc se jim toto setkávání počítá do vzdělání, které podle zákona musejí za určitou dobu splnit.

Je to jednou za měsíc nebo za dva měsíce. Tam konzultujeme své pracovní problémy s kolegy. Beru to opravdu jako veliký přínos.

Toho se zúčastňuju pravidelně a beru to jako velký přínos pro mojí práci.

Jezdím pravidelně na ty krajská setkání a také se s kolegyněmi setkávám při studiu. To je takový způsob supervize.

8.7.3. Podmínky a předpoklady pro dobré vykonávání profese pracovníka v oboru náhradní rodinné péče

Při důkladném pročítání odpovědí respondentů a určování kategorií jsem určila tuto kategorii jako centrální. Je v centrálním postavení vůči ostatním kategoriím a je inkluzivní, tzn., že dokáže pod sebe pojmout jiné kategorie. Zahrnuje v sobě totiž jak otázku vzdělávání pracovníků náhradní rodinné péče, tak nutné předpoklady a faktory k dobrému vykonávání profese.

U této kategorie mě hlavně zajímal názor pracovníků na:

- povinné vzdělávání pracovníků náhradní rodinné péče,
- osobnostní předpoklady nutné pro dobré vykonávání profese.

Při dotazech na povinné vzdělávání se všichni jednotně shodli na tom, že podle jejich názoru by nemělo být nutné mít vysokoškolské vzdělání. Zajímalo mě, zda toto tvrzení nebudou mít třeba jen respondenti, kteří toto vzdělání nemají a musejí si ho dodělat. Jako taková forma vnitřního nesouhlasu. A ono to tak nebylo. I dotazovaní, kteří mají vysokoškolské vzdělání, na to nahlíží tak, že by mohlo stačit vzdělání na vyšší odborné škole.

Po těch letech si nemyslím, že když vystuduju vejšku, tak mi to něco dá.

To nařízení, že vysoká škola musí být tu je, já si ale myslím, že to není nezbytně nutné...

Ale taky na druhou stranu by profesionalita a odbornost měla být, ale je otázkou jestli by nestačila středoškolská nebo vyšší odborná.

Informace, které se získávají vzděláním, jsou určitě potřeba...

Vzdělání je určitě také důležité, ale stačila by vyšší odborná škola, holky jsou z toho dobře připravený.

Když má někdo charakter špatný, tak mu nepomůže vzdělání.

Co se týká osobnostních předpokladů pro vykonávání profese, tak se každý z respondentů velmi rozpovídal. Určitě shodně upřednostňují tyto předpoklady před vzděláním. Jedna z respondentek tvrdí, že za tu dobu, co tuto práci vykonává, už pozná člověka založeného na takovou práci.

...jsem se setkala se spoustou kolegyň a to už člověk pozná. Já tomu říkám, že člověk, který tuhle práci dělá, by měl mít „vřelé srdce“.

Všichni respondenti uvádějí jako důležité předpoklady hlavně empatii, která je pro vykonávání této práce velmi důležitá. Pak také umět komunikovat s klienty, porozumět problému, umět lidem problém vysvětlit a ochota pomáhat.

Nebát se lidí, komunikace s lidmi, odhad a umět jim vysvětlit.

Pak taky empatie, porozumění pro ten jejich problém.

Jedna pracovnice to nakonec shrnula do jedné věty.

Vzdělání je určitě potřeba, ale potřeba je i být přímo založený na tuto práci.

8.7.4. Zkušenosti s výchovou vlastních dětí jako přínos k práci

Všichni respondenti mají vlastní děti a zkušenosti s jejich výchovou. Myslím, že z tohoto důvodu berou výchovu vlastních dětí jako přínos pro práci. Bohužel se mezi dotazovanými nenacházel ani jeden pracovník bez dětí a proto není jasný protiklad. Každopádně všichni se zmínili o tom, že dobrý sociální pracovník nemusí mít nutně svoje děti, aby byl dobrý. Opět se všichni shodují na tom, že nejdůležitější jsou osobnostní předpoklady.

Myslím si, že člověk, který nemá děti, může být v některých věcech naivní. Ale mládí může mít i velké výhody jinde. Více odvahy a také v určité situaci nejsou předpojatí jako já.

Určitě mít vlastní děti beru jako plus, ale myslím si, že to není úplně zásadní předpoklad pro dobrý výkon práce.

Mladý člověk bez dětí to bere zase z jiného pohledu, a když navštěvuje tu školu čerstvě má jiný náhled na to, má jiné poznatky a novinky, které jsou v této době aktuální.

8.8. Výsledky výzkumu a jejich zhodnocení

Na základě odpovědí respondentů byly vyhodnoceny čtyři kategorie, které se týkají třech hlavních pilířů:

- dosažené vzdělání a vzdělávání se v průběhu vykonávané profese,
- osobnostní předpoklady pracovníka,
- zkušenosti s výchovou vlastních dětí.

Dále je jednotlivými respondenty hodnocen vliv těchto tří pilířů na dobré vykonávání profese v oboru náhradní rodinné péče. Zajisté lze najít diference mezi názory jednotlivých respondentů, přesto lze v této rozdílnosti identifikovat určité hlavní názorové linie.

Osobnostní předpoklady řadí respondenti v důležitosti pro dobré vykonávání profese na nejvyšší místo. Naopak vzdělání nepřikládají tak velkou váhu (bez závislosti na tom, zda potřebným vzděláním disponují či nikoli). Tím jsou respondenti názorově postaveni proti platné legislativě (zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách § 110). Co se týče zkušeností s výchovou vlastních dětí, všichni respondenti se shodují na její užitečnosti pro vykonávání profese v oboru, nicméně tuto zkušenost nepovažují za nezbytnou.

9. ZÁVĚR

Snahou teoretické části této diplomové práce bylo vymezení základních principů náhradní rodinné péče. Byla zmíněna tzv. teorie připoutání a důležitost rodiny v životě každého dítěte. Pokud rodiče selžou a o dítě se nemá kdo postarat, přichází na řadu náhradní rodinná péče. Byly popsány konkrétní formy náhradní rodinné péče a také jejich alternativa v podobě SOS dětských vesniček. Byly zmíněny možnosti náhradní rodinné péče a legislativa, která tuto péči stanovuje a kontroluje. Stručně byly zmíněny některé principy ústavní péče a také byl popsán princip fungování zařízení Klokánek, které je alternativou k ústavní péči. První zařízení Klokánek bylo založeno v září roku 2000 v Žatci. Během desetileté historie se tato instituce stala velmi žádanou alternativou k ústavní péči. Teoretická část diplomové práce rovněž cituje výsledky mezinárodního výzkumu zaměřeného na sledování vývoje dítěte mladšího tří let, které je umístěno v ústavním zařízení, z něho vyplynula jasná nevhodnost umístování takto malých dětí do ústavní péče. V takto útlém věku je forma náhradní rodinné péče mnohonásobně vhodnější pro vývoj dítěte.

Praktická část diplomové práce navazuje na část teoretickou. Zaměřuje se na výzkum realizovaný přímo na sociálních pracovnících zabývajících se problematikou náhradní rodinné péče. Tento výzkum se snaží stanovit vlastnosti (osobnostní předpoklady, zkušenosti, vědomosti), které musí mít pracovník v oboru náhradní rodinné péče pro kvalitní vykonávání své profese. Na základě sběru dat realizovaného formou nestandardizovaného polostrukturovaného rozhovoru a jejich zpracování pomocí tzv. zakotvené teorie je stanoveno několik stěžejních kategorií. Detailním rozpracováním těchto kategorií jsou dále zjištěny a popsány některé názorové linie ve výše uvedené oblasti. Tato oblast je na základě odpovědí respondentů rozštěpena na tři hlavní pilíře. Jedná se o vzdělání, osobnostní předpoklady a zkušenosti s výchovou vlastních dětí. Tyto tři kategorie jsou dále porovnávány z hlediska jejich vlivu na dobré vykonávání profese v oboru náhradní rodinné péče. Přestože lze najít drobné rozdíly v názorech jednotlivých respondentů na důležitost těchto pilířů, je žebříček na základě

odpovědí respondentů jednoznačně definován. Na první místo důležitosti staví respondenti osobnostní předpoklady, naopak nad důležitostí vysokoškolského vzdělání do jisté míry polemizují (přestože se některým z nich na základě platné legislativy stalo pro vykonávání profese povinným). Někteří ze sociálních pracovníků se také zmiňují o nedostatku finančních prostředků disponibilních pro jejich pravidelné vzdělávání. Vzhledem k ušlechtilosti poslání a důležitosti vykonávání služeb v oblasti náhradní rodinné péče se zajisté může nedostatek finančních prostředků jevit jako tristní.

Praktická část také přináší názor všech respondentů na předem stanovenou výzkumnou otázku. Tím je splněn cíl výzkumné části této diplomové práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Tištěné publikace

- 1) Mikaušová, B.: *Profesionální a pěstounská péče*. Masarykova univerzita FF. Brno 2006
- 2) Nezvalová, N.: *Pěstounská péče jako forma náhradní rodinné péče*. Masarykova univerzita FF. Brno 2008
- 3) Rejtharová, K.: *Principy náhradní rodinné péče*. Masarykova univerzita 2007/2008
- 4) BUBLEOVÁ, V.; BENEŠOVÁ, L.: *Průvodce náhradní rodinnou péčí*
- 5) BUBLEOVÁ, V.; KOVAŘÍK, J.: *Prohlášení neziskových organizací ke stavu systému náhradní péče a péče o dítě a rodinu*. Náhradní rodinná péče. 2003
- 6) BUBLEOVÁ, V., aj.: *Mezinárodní srovnávání přístupů a forem realizace pěstounské péče se zřetelem k využití profesionálních pěstounů při řešení situace ohroženého dítěte a neintegrace rodiny*. Praha, Středisko náhradní rodinné péče VÚPSV, 2002.
- 7) DISMAN, M.: *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha 1993.
- 8) DOHERTY, C. M.: *Léčba neplodnosti*. Computer Press, a.s. 2006 ISBN 80-251-0771-X.
- 9) FARS, M.: *Psychologie*. Votobia, 1997. ISBN 80-7198-199-0.
- 10) GABRIEL Z., NOVÁK T.: *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.
- 11) HAYES, N.: *Aplikovaná psychologie*. Portál, 2003. ISBN 80-7178-807-4.
- 12) MATĚJČEK, Z. a kol.: *Osvojení a pěstounská péče*. Praha, Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.
- 13) MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z.: *Jak a proč nás trápí děti*. Praha, Grada, 1997.
- 14) MATĚJČEK, Z.; DYTRYCH, Z.: *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
- 15) MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J.: *Počátky našeho duševního života*. Panorama, 1986. ISBN 505-21-825.
- 16) MATĚJČEK, Z. a kol.: *Náhradní rodinná péče*. Praha, Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- 17) MATOUŠEK, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

- 18) OPATŘIL, M. a kol.: *Sdružení pěstounských rodin*. Průvodce nových rodičů. Brno, Grifart, 2008.
- 19) Průvodce pro zájemce o náhradní rodinnou péče-Moravskoslezský kraj.
- 20) ROZSYPALOVÁ, M. a kol.: *Psychologie a pedagogika I*. Informatorium. 2003. ISBN 80-7333-014-8.
- 21) Rozum a cit: *Pěstouni mají právo na služby*. Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči, 2007
- 22) Sborník prací německých a rakouských autorů: *Zkušenosti adoptivních rodičů a pěstounů odjinud*. Fond ohrožených dětí 1996 nákladem 2.500 výtisků pro potřebu náhradních rodin, žadatelů o náhradní rodinnou péči i pracovníků v této oblasti. (neprodejné)
- 23) SCHOOLEROVÁ, J.: *Adopce, vztah založený na slibu*. Návrat domů, Praha, 2002. ISBN 80-7255-066-7.
- 24) SOMR, M.: *Úvod do metodologie a metod výzkumu*. České Budějovice, 2006. ISBN 80-239-8227-3.
- 25) ŠVAŘÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K.: *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha, Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

Zdroje z internetu

- 1) www.mpsv.cz
- 2) www.adopce.com
- 3) www.dobromysl.cz
- 4) www.naseporodnice.cz
- 5) www.vseoadopci.ic.cz
- 6) www.wikipeida.org
- 7) www.fod.cz
- 8) <http://dnbsp.wordpress.com/2009/04/28/je-silny-citovy-vztah-pro-dite-dulezity/>
- 9) <http://www.mpsv.cz/cs/7298>
- 10) <http://www.adopce.com/beta/adopce/pp.php?stranka=16>
- 11) www.zdrave.cz/magazin/miminkovani-11/babyboxy-nadeje-pro-nechtene-deti-465/
- 12) http://www.dom-os.cz/dokumenty/downloads_zprava.pdf

13) <http://209.85.135.132/search?q=cache:LRxYXIEJI0IJ:www.childcentre.info/projects/institutions/dbaFile12260.doc+Mapping+the+number+and+characteristics+of+children&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>

Právní předpisy

- 1) Úplné znění – sociální zabezpečení 2010 č. 776, podle stavu k 25.1.2010. Sagit, 2010. ISBN 978-80-7208-794-5
- 2) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.
- 3) Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- 4) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- 5) Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů.
- 6) Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů.
- 7) Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
- 8) Zákon č. 114/1988 Sb., o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
- 9) Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
- 10) Zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů.
- 11) Zákon č. 187/1006 Sb., o nemocenském pojištění.
- 12) Zákon č. 88/1968 Sb., o prodloužení mateřské dovolené, o dávkách v mateřství a o přídavcích na děti z nemocenského pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
- 13) Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
- 14) Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.
- 15) Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu, příjmení, ve znění pozdějších předpisů.
- 16) Zákon č. 500/2004 Sb., o správním řízení.
- 17) Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech, ve znění pozdějších předpisů.

- 18) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
- 19) Zákoník práce č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
- 20) Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ČR č. 242/1991 Sb., o soustavě zdravotnických zařízení zřizovaných okresními úřady a obcemi.
- 21) Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu

PŘÍLOHY

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte podle věku a zdravotního stavu dítěte v pěstounské péči měsíčně v Kč				
Nezaopatřené dítě ve věku	zdravé dítě	dlouhodobě nemocné	dlouhodobě zdravotně postižené	dlouhodobě těžce zdravotně postižené
	koeficient 2,30	koeficient 2,35	koeficient 2,90	koeficient 3,10
do 6 let	3 680	3 760	4 640	4 960
od 6 do 15 let	4 508	4 606	5 684	6 076
od 15 do 26 let	5 175	5 288	6 525	6 975

Příloha 1. Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte v pěstounské péči

Počet dětí v pěstounské péči	Výše odměny pěstouna v Kč měsíčně
1	3 126
2	6 252
3	17 193
4	18 756
1 závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II., III., IV.	17 193

Příloha 2. Výše příspěvku v závislosti na počtu dětí v pěstounské péči

Věk dítěte	Příspěvek při převzetí dítěte v Kč
do 6 let	8 000
6-15 let	9 000
15 - 26 let	10 000

Příloha 3. Výše příspěvku při převzetí dítěte v závislosti na věku dítěte

Respondent 1 (R1)

Respondentkou je sociální pracovníce pro náhradní rodinnou péči odboru sociálních věcí a zdravotnictví ve Vodňanech. Věk 48 let.

1. Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhla? Nebo si nějaké potřebné vzdělávání dokončujete?

V tomto oboru pracuji sedm let. Je mi 48 let. Podle zákona 108 si nemusím doplňovat vzdělání. Mám splněnou sociální školu s maturitou do roku 1996 + 10 let praxe. V podstatě jsem na vysoké škole, protože jsem udělala přijímací zkoušky a dobrovolně se vzdělávám. A když už jsem udělala zkoušky a jiný kolegové ne, tak jsem to nechtěla vzdát. Chtěla bych ještě se studiem pokračovat dál. Letos tedy ne, ale za dva roky by měla být akreditace Mgr. Tak bych to zkusila.

Mám gymnázium a pak formou nástavby – střední odbornou školu sociálně právní.

2. Máte možnost se dále vzdělávat jako součást zaměstnání (školení, kurzy, apod.)? Umožňuje Vám to zaměstnavatel?

Po dobu studia se nevzdělávám, ale před tím to bylo formou akreditovaných kurzů, seminářů, v rozsahu 18 dnů za dva roky. Konzultační dny na kraji nám berou jako akreditovaná školení. Pokud nám akreditované agentury pošlou nabídku na dobré téma, tak se toho účastním. V těch posledních třech letech jsem byla tak dvakrát až třikrát.

U nás nastala personální změna ve vedení úřadu, takže zatím nevím, ale za minulého tajemníka problém nebyl, ten tomu byl velice nakloněn.

3. Je pro Vás přínosem setkávání se s kolegy stejné profese na těchto školeních?

Jezdím pravidelně na ty krajská setkání a také se s kolegyněmi setkávám při studiu. To je způsob supervize.

4. Jsou pro Vás školení pořádaná např. na Krajském úřadu dostačující nebo se ještě vzděláváte sami ve svém vlastním volnu?

Pouze jako přípravu na studium. Jinak ne.

5. Myslíte si, že k dobrému vykonávání vaší profese je vysokoškolské vzdělání to nejdůležitější? V případě, že není vzdělání to nejdůležitější, co je podle Vás nejdůležitější dominantou k dobrému vykonávání této profese?

Především osobnostní předpoklady. To je teď u nás problém, který se nedaří naplňovat s mojí novou kolegyní. Nebát se lidí, komunikace s lidmi, mít odhad a umět jim vysvětlit. To jsou činnosti na sebe navazující. Takže určitě především osobnostní předpoklady. Vzdělání je určitě také důležité, ale stačila by vyšší odborná škola, holky jsou z ní dobře připravené. Plus získávání další praxe. Mám teď kolegyni, která má vysokoškolské vzdělání, ale chybí jí střední odborné a bohužel v češtině i základní. Vyšší odborná škola stačí, a pokud se tam spojí i ty osobnostní předpoklady, vzdělání a ochota vzdělávat se tak je vyhráno. Určitě bych ještě alespoň formou vzdělávacích kurzů doplnila psychologii. Psychologie, komunikace, jednání s klientem.

6. Máte vlastní rodinu? Máte děti?

Mám dvě děti.

7. Myslíte si, že má vliv na Vaší práci to, že máte vlastní děti a zkušenosti s nimi?

Určitě je to plus, ale myslím si, že to není úplně zásadní předpoklad pro dobrý výkon práce. Pokud je u člověka ten osobnostní předpoklad, tak tu práci může vykonávat dobře i bez dětí. Normální nadhled a použití znalostí a reakce na klienta.

Respondent 2 (R2)

Respondentkou je sociální pracovníce pro náhradní rodinnou péči odboru sociálních věcí v Českých Budějovicích. Věk 40 let.

1. Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhla? Nebo si nějaké potřebné vzdělávání dokončujete?

V náhradce pracuji 3,5 roku, od roku 2006, září 2006. Mám vyšší odborné vzdělání v Praze -sociálně právní škola. Ještě dělám 200 hodin školení. Jinak mám splněno. Já jsem měla akorát maturitu, tam to nějak bylo do roku 1996, kdo má maturitu a 10 let praxe to jsem splňovala. Takže 200 hodin školení podle akreditace podle zákona 108. Od roku 1994 dělám v sociálním odboru. Já jsem měla gymnázium a pak jsem si dodělávala sociálně-právní akademii v Praze. To jsem si dodělávala při práci dálkově.

2. Máte možnost se dále vzdělávat jako součást zaměstnání (školení, kurzy, apod.)? Umožňuje Vám to zaměstnavatel?

Sice školení nemáme tak často jak bych si já představovala, ale umožňuje nám to. Chtěla bych se vzdělávat víc. Tak čtyři školení za rok bych brala. Teď máme sotva dvě. Je nás tu hodně, nabídek je docela dost, ale stalo se mi, že problém byly finance. Pracovní vytížení můžeme vždycky zvládnout zástupem jiné kolegyně.

3. Je pro Vás přínosem setkávání se s kolegy stejné profese na těchto školeních?

Toho se zúčastňuji pravidelně a беру to jako velký přínos pro mou práci.

Příloha 7. Přepis rozhovoru s respondentem R2

4. Jsou pro Vás školení pořádaná např. na Krajském úřadu dostačující nebo se ještě vzděláváte sami ve svém vlastním volnu?

Na internetu se vzdělávám určitě, jinak asi ne.

5. Myslíte si, že k dobrému vykonávání vaší profese je vysokoškolské vzdělání to nejdůležitější? V případě, že není vzdělání to nejdůležitější, co je podle Vás nejdůležitější dominantou k dobrému vykonávání této profese?

Důležité je vzdělání i osobnostní rysy. Informace, které se získávají vzděláním, jsou určitě potřeba, ale potřeba je i přímo být založený na tuto práci.

6. Máte vlastní rodinu? Máte děti?

Mám rodinu. Jedno dítě. Bude mu za měsíc osmnáct let.

7. Myslíte si, že má vliv na Vaší práci to, že máte vlastní děti a zkušenosti s nimi?

Určitě to beru jako plus mít dítě a dělat tuto práci. Beru to jako velkou zkušenost. Člověk ví z vlastní zkušenosti jak reagovat. Mladý člověk bez dětí to bere zase z jiného pohledu, a když navštěvuje tu školu čerstvě, má na to jiný náhled. Věci se stále vyvíjí a člověk právě vystudovaný, má jiné poznatky a novinky, které jsou v té době aktuální.

Příloha 8. Přepis rozhovoru s respondentem R2 - pokračování

Respondent 3 (R3)

Respondentem je sociální pracovník pro náhradní rodinnou péči odboru sociálního v Týně nad Vltavou. Věk 44 let.

1. Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhla? Nebo si nějaké potřebné vzdělávání dokončujete?

Magistr, tak v podstatě sociální a charitativní práce na Teologické fakultě v Českých Budějovicích. Já jsem si školu dělal sám a pak když jsem jí dodělával, tak jsem si našel práci. Takže to nebylo tak, že bych studoval kvůli tomu, abych mohl dělat tuhle práci. Nejdřív jsem se vzdělával a pak jsem našel tohle zaměstnání.

2. Máte možnost se dále vzdělávat jako součást zaměstnání (školení, kurzy, apod.)? Umožňuje Vám to zaměstnavatel?

Jsou nějaká povinná školení, která jsou nařízená a to nevím přesně jak, že na úřadě jsou zaměstnanci povinně během třech let absolvovat předepsaný počet školení, ale kolik to je a jak to je to nevím. Já jezdím na nějaká školení, která si sem tam vyberu z nabídek různých agentur, nebo když něco pořádá Zdravotně sociální fakulta v Českých Budějovicích. Účastnil jsem se konference, která se zabývala ústavní péčí. Zaměstnavatel nám to musí umožňovat ze zákona, na ty ostatní většinou není čas. Téměř všechna školení jsou placená a rozhodující je kolik to stojí. Měl jsem domluvené školení na konci roku a bylo mi řečeno, že město má napnutý rozpočet tak jsem nejel.

3. Je pro Vás přínosem setkávání se s kolegy stejné profese na těchto školeních?

Skoro každý měsíc je setkání všech pracovníků náhradní rodinné péče v Jihočeském kraji. Tam se setkávají všichni z celého kraje z těchto trojkových obcí. Tam se probírají nové zákony, vyhlášky, směrnice. Je to asi 10 setkání za rok. Ve druhé části je možnost mluvit o konkrétních kasuistikách a společně se hledá řešení. To je tedy přímo na krajském úřadě a organizuje to krajský úřad.

4. Jsou pro Vás školení pořádaná např. na Krajském úřadu dostačující nebo se ještě vzděláváte sami ve svém vlastním volnu?

Sám se už nevzdělávám. Maximálně si něco o problému najdu na internetu. Většinou mi stačí školení.

5. Myslíte si, že k dobrému vykonávání vaší profese je vysokoškolské vzdělání to nejdůležitější? V případě, že není vzdělání to nejdůležitější, co je podle Vás nejdůležitější dominantou k dobrému vykonávání této profese?

Rozhodně charakterové vlastnosti, ale ty nemají s vysokoškolským vzděláním nic společného. Když má někdo charakter špatný, tak mu nepomůže vzdělání. To nařízení o vzdělání tu je, já si ale myslím, že to není nezbytně nutné, že ty zkušenosti jsou podstatnější. Ale taky na druhou stranu by profesionalita a odbornost měla být, ale je otázkou jestli by nestačila středoškolská. Stejně pořád musíte hledat v knížkách a zákonech. Myslím, že vyšší odborná škola by měla stačit.

6. Máte vlastní rodinu? Máte děti?

Mám děti. Myslím si, že člověk, který děti nemá, může být v některých věcech naivní. Ale mládí může mít velké výhody jinde. Více odvahy. Zkušenost je, ale způsob výchovy se ale může lišit do výchovy klientů. Určitá pravidla u nás doma jsou, ale klienti třeba tyto pravidla svým dětem nedávají. Nemůžou argumentovat tím, že řeknou, co vy mi budete povídat, když nemáte vlastní děti. Já děti mám, relativně velké a všechny fáze výchovy s nimi jsem si už prošel. Je to o zkušenostech z práce, výchovy a také věkem (už jsem něco zažil).

Mladí kolegové mají zase výhodu v tom, že si tu konkrétní situaci nezažili se svými dětmi a nejsou třeba předpojatí k této situaci.

7. Myslíte si, že má vliv na Vaší práci to, že máte vlastní děti a zkušenosti s nimi?

To už jsem převážně odpověděl v předchozí otázce. Otázkou je, jak dlouho tuto práci člověk může dobře vykonávat. Stává se pro něj rutinou, anebo extrém se od toho nedokážou odtrhnout a trápí se tím. Jde o lidi, kteří to dělají už třeba deset let. Myslím si, že tuhle práci budu dělat tak pět let a pak je otázka jestli bych neměl měnit.

Respondent 4 (R4)

Respondentkou je sociální pracovníce pro náhradní rodinnou péči odboru školství, sportu a mládeže v Českém Krumlově. Věk 52 let.

1. Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhla? Nebo si nějaké potřebné vzdělávání dokončujete?

V sociálním oboru pracuji 17 let, já teď mám nejen náhradku ale i rajon (oblast, kterou mám nestarosti jako terénní sociální pracovník). Mít jen rajon to by mě asi hodně stresovalo, ale díky tomu, že mám i náhradku tak tam je i úspěch a ten mě tak jako povzbuzuje a syndrom vyhoření nepřichází. Když se mi v náhradce něco povede, tak hurá a dva měsíce žiju z toho.

Středoškolské vzdělání v oboru pedagog - střední pedagogická škola. Na vysokou školu se budu pokoušet po třetí, ještě se mi na vysokou školu nepovedlo dostat. Zkouším to do Českých Budějovic na pedagogickou fakultu. Na ten obor je hodně žadatelů a taky už je mi 52 let a už to tak nejde. Pokud se mi to letos nepovede tak asi budeme žádat, jestli by mě od toho neprostili, protože v podstatě jen o rok jsem se minula s prominutím. Roky praxe jsem měla splněné, ale chyběl mi věk. Když vyšel zákon, bylo mi 49 let a potřebovala jsem, aby mi bylo 50 let.

2. Máte možnost se dále vzdělávat jako součást zaměstnání (školení, kurzy, apod.)? Umožňuje Vám to zaměstnavatel?

Úřad nás posílá na školení, pokud to není příliš drahé.

3. Je pro Vás přínosem setkávání se s kolegy stejné profese na těchto školeních?

Na pravidelném setkání na kraji se setkávám se svými kolegy z oboru. Když je něco nového, tak tam to probíráme. Povinné to není, ale myslím si, že jezdí všichni.

4. Jsou pro Vás školení pořádaná např. na Krajském úřadu dostačující nebo se ještě vzděláváte sami ve svém vlastním volnu?

Teď jsem si koupila knížku od Etkinsonové a čtu si. Když narazím na problém tak si hledám na internetu. Jsme neustále v kontaktu s kolegyněmi. Víme o svých slabostech a silných stránkách a pomáháme si.

5. Myslíte si, že k dobrému vykonávání vaší profese je vysokoškolské vzdělání to nejdůležitější? V případě, že není vzdělání to nejdůležitější, co je podle Vás nejdůležitější dominantou k dobrému vykonávání této profese?

Za tu dobu, co tuhle práci dělám, jsem se setkala se spoustou kolegyní a to už člověk pozná – já tomu říkám, že člověk, který tuhle práci dělá, by měl mít „vřelé srdce“. Nemůže to být klasický úředník, protože to pak pro ty lidi nemá smysl. Pořád na lidi koukáte s nedůvěrou, ale stejně se do problému necháte vtáhnout a člověku uvěříte a snažíte se mu na 100% pomoci. A on vás třeba zklame, ale příště se děje úplně totéž. Otevřenost musí být, a i když se člověk zklame tak musí být důvěra. A filozofický pohled na svět, že každá bytost má svou cenu. Po těch letech si nemyslím, že když vystuduju vysokou školu, tak mi to něco dá. Můj syn studuje sociální obor a vypracovává takové věci, že podle mě bude pro praxi nepoužitelný. Až narazí na tvrdou realitu tak bude překvapený.

Příloha 13. Přepis rozhovoru s respondentem R4 - pokračování

Teď tu mám mladou kolegyni, která tu začala pracovat před rokem a ta má všechno co má správná sociální pracovnice mít. Kontakt s lidmi, dokáže vycítit, emočně je dobře založená. A má školu. Ale všechno si k sobě dobře sedlo. Měla jsem kolegyni, která měla školu, ale nešlo to, protože nebyly předpoklady.

6. Máte vlastní rodinu? Máte děti?

Ano. Mám tři děti.

7. Myslíte si, že má vliv na Vaší práci to, že máte vlastní děti a zkušenosti s nimi?

Určitě čerpám ze zkušeností s výchovou. Beru to jako plus a můžu předvídat, co se může stát. Všechny ty zkušenosti se v práci pak hodí.

Respondent 5 (R5)

Respondentkou je sociální pracovníce pro náhradní rodinnou péči odboru sociálních věcí v Jindřichově Hradci. Věk 53 let.

1. Jakého nejvyššího vzdělání jste dosáhla? Nebo si nějaké potřebné vzdělávání dokončujete?

Vystudoval jsem střední školu, ekonomický obor. Vzdělání bych si měla dodělat, protože nesplňuji o dva měsíce, ale v tomhle věku studovat nepůjdu. Co to půjde, budu pracovat tady a až pak nebudu moc práci vykonávat tak půjdu dělat nějakou jinou. Já bych dostudovala a šla bych do důchodu. V oboru pracuji 30 let.

2. Máte možnost se dále vzdělávat jako součást zaměstnání (školení, kurzy, apod.)? Umožňuje Vám to zaměstnavatel?

Zaměstnavatel nám umožňuje dále se vzdělávat. Školení, odborná způsobilost a těch školení máme poměrně hodně. Když nám zaměstnavatel školení schválí tak můžeme jet a nám vychází velmi vstříc. Nemáme problém, že by třeba z důvodu finančních řekli, že nemůžeme jet. To se nám ještě nestalo.

3. Je pro Vás přínosem setkávání se s kolegy stejné profese na těchto školeních?

Na krajský úřad nás zvou, když se vrátí z konzultací z ministerstva, aby nám předali nové informace, které se tam dozvěděli. Jednou za měsíc, někdy je to jednou za dva měsíce. Tam konzultujeme své problémy i s kolegy. Beru to opravdu jako velký přínos.

4. Jsou pro Vás školení pořádaná např. na Krajském úřadu dostačující nebo se ještě vzděláváte sami ve svém vlastním volnu?

Školení mi stačí, sama už se nevzdělávám.

5. Myslíte si, že k dobrému vykonávání vaší profese je vysokoškolské vzdělání to nejdůležitější? V případě, že není vzdělání to nejdůležitější, co je podle Vás nejdůležitější dominantou k dobrému vykonávání této profese?

Určitě zkušenosti v oblasti sociální péče a zkušenosti s dětmi. Když člověk nemá děti tak ho to určitě ovlivňuje. Nezná ty potřeby dětí. Když přijdou žadatelé, myslí si, že jejich dítě bude bezproblémové, jako jsou třeba děti, které mají ve svém okolí a těžko chápou, když jim říkám, že můžou mít i jiné starosti s tím dítětem než mají ostatní. Pak taky empatie, porozumění pro ten jejich problém.

6. Máte vlastní rodinu? Máte děti?

Děti mám, což už jsem říkala před chvílí.

7. Myslíte si, že má vliv na Vaší práci to, že máte vlastní děti a zkušenosti s nimi?

Mám vlastní děti a beru zkušenosti s nimi jako velkou výhodu pro svoji práci.

